

УДК 327

Received 11 May 2017

Received in revised form 15 June 2017

Accepted 21 July 2017

Арабаджи Ю. І.

Запорізький національний університет

Криворізький факультет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ: ДИПЛОМАТИЧНІ БАТАЛІЇ

У статті досліджуються наслідки широкомасштабного вторгнення Росії на територію України у 2014-2015 роках. Основну увагу приділено особливостям складного переговорного процесу, спрямованого на пошук шляхів вирішення конфлікту на Донбасі.

Дослідження дипломатичних баталій дозволили визначити перспективи подальшого розвитку відносин між Україною та іншими провідними країнами світу.

Ключові слова: Україна, Росія, США, Крим, Донбас, анексія, збройна агресія, війна, санкції, миротворці.

Арабаджи Ю. И., Проблемы и перспективы урегулирования конфликта на востоке Украины: дипломатические баталии

В статье исследуются последствия широкомасштабного вторжения России на территорию Украины в 2014-2015 годах. Основное внимание уделено особенностям сложного переговорного процесса, направленного на поиск путей решения конфликта на Донбассе.

Исследование дипломатических баталий позволили определить перспективы дальнейшего развития отношений между Украиной и другими ведущими странами мира.

Ключевые слова: Украина, Россия, США, Крым, Донбасс, аннексия, вооруженная агрессия, война, санкции, миротворцы.

Arabadgi Y. I., Problems and Prospects for Conflict Settlement in the East of Ukraine: Diplomatic Battles

In the first section of the work, the study of the beginning of armed aggression of the RF against Ukraine in 2014, which ended with the annexation of the Crimea by Russia, was conducted.

The second chapter explores the further development of Russia's large-scale intrusion into the territory of Ukraine in 2014-2015.

In the third section of the work, attention is paid to the peculiarities of a complex negotiation process aimed at finding ways to resolve the conflict in the Donbass.

The study of diplomatic battles allowed us to determine the prospects for the further development of relations between Ukraine and other leading countries of the world.

Keywords: Ukraine, Russia, USA, Crimea, annexation, armed aggression, Donbass, war, sanctions, peacekeepers.

Актуальність дослідження.

27 лютого 2014 року Росія почала вторгнення в Україну після вступу збройних сил РФ на територію Автономної республіки Крим, далі була розв'язана війна на сході України. Питання необхідності вирішення російсько-українського конфлікту безумовно актуальне: пошук шляхів урегулювання даного протистояння є необхідним на сучасному етапі.

На даний момент сценарії вирішення конфлікту на Донбасі активно обговорюються в Україні та у ЗМІ зарубіжних країн.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів міжнародних відносин присвячені праці таких українських політологів, як В.Бала, Т.Березовець, В.Карасьов, Є.Магда, В.Небоженко, В.Фесенко, А.Єрмолаєв, М.Погребінський, С. Таран, А.Золотарьов та інші.

Свої прогнози, щодо розв'язання конфлікту на сході України, висловлювали такі експерти та політики, як В.Горбулін, О.Макеєва, Г.Перепелиця, М.Сунгуровський, О.Сушко, А.Аваков, Д.Тимчук, Л.Кучма, К.Волкер.

Дослідженням проблем формування двосторонніх відносин України та Російської Федерації займалися такі відомі зарубіжні дослідники, як З.Бжезинський, М.Калускі, Г.Кіссінджер, Т.Коулд, Т.Кузьо, О.Рар.

Метою даної роботи є вивчення перспектив врегулювання конфлікту на сході України дипломатичним шляхом.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає вирішення таких основних завдань:

- проаналізувати шляхи вирішення даного конфлікту, за умов застосування дипломатичних заходів;
- дослідити можливі моделі вирішення збройного протистояння на сході України;
- дослідити проблеми в реалізації мінських угод;
- проаналізувати результати переговорів спеціального представника Державного департаменту США Курта Волкера з помічником президента Російської Федерації Владиславом Сурковим;
- визначити шляхи і методи попередження подальшої ескалації конфлікту, а також засоби впливу на агресора;

- проаналізувати особливості закону «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій і Луганській областях»;

- з'ясувати позиції українських дипломатів, щодо прийнятних для України варіантів вирішення конфлікту;

- розглянути можливості введення контингенту миротворців ООН на Донбас;

Об'єктом дослідження є здійснення та наслідки збройної агресії РФ проти України;

Предметом дослідження є перспективи врегулювання Російсько-Українського конфлікту дипломатичним шляхом;

Добросусідські відносини між Росією та Україною на жаль виявились ілюзією. Ще у квітні 2008 року під час Бухарестського саміту НАТО Володимир Путін заявив президентові США Джорджу Бушу: «Україна - це взагалі не держава. Частина її територій - це Східна Європа, а частина, і значна, подарована нами... якщо Україна піде в НАТО, то піде без Криму і Сходу - вона просто розпадеться» [1].

20 лютого 2014 року було розпочато фактичне вторгнення в Україну після вступу збройних сил РФ на територію Автономної республіки Крим, яке було збройним етапом реалізації плану керівництва Російської Федерації по встановленню контролю над Україною. 1 березня Рада Федерації Росії односторонньо прийняла пропозицію Президента Росії Володимира Путіна про введення військ в Україну.

Своїми діями РФ грубо порушила принципи міжнародного права. Знехтувані гарантії безпеки згідно з міжнародним договором про без'ядерний статус України від 5 грудня 1994 року (Будапештський меморандум).

Разом з тим, Росія порушила укладений у 1997 році Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією [2], та договір між Україною і Російською Федерацією і Україною про російсько-український державний кордон, підписаний в Києві 28 січня 2003 року [3].

27 січня 2015 року Верховна Рада України ухвалила законопроект, яким визнала

Росію країною-агресором, а самопроголошені «ДНР» і «ЛНР» терористичними організаціями [4].

21 квітня 2015 року Верховна Рада України ухвалила постанову про заяву «Відсіч збройної агресії Російської Федерації та подолання її наслідків». У постанові зазначалось, що збройна агресія РФ проти України розпочалась 20 лютого 2014 року, коли всупереч її міжнародно-правовим зобов'язанням були зафіксовані перші випадки порушення збройними силами РФ порядку перетину державного кордону України в районі Керченської протоки та використання підрозділів збройних сил РФ, розташованих у Криму [5].

Друга фаза агресії РФ проти України розпочалась у квітні 2014 року, коли контрольовані, керовані і фінансовані спецслужбами РФ озброєні бандитські формування проголосили створення так званих «Донецької народної республіки» і «Луганської народної республіки» (квітень 2014 року). Третя фаза збройної агресії РФ, зазначалось у заяві, розпочалась 27 серпня 2014 року шляхом масового вторгнення на територію Донецької та Луганської областей регулярних підрозділів російських збройних сил.

Агресія Росії проти України ретельно ґотувалась на протязі багатьох років. Комплексний тиск здійснювався в рамках розробленої РФ парадигми «гібридної війни». Ще у січні 2013 року, на загальних зборах Академії воєнних наук РФ, начальник Генерального штабу ЗС РФ генерал армії В.Герасимов у своїй доповіді виклав офіційне розуміння цієї парадигми [6].

Але багато років до того, Росією й агентурою її спецслужб у збройних силах України велась підривна робота з розвалу українського обороноздатності. Розвиток Збройних Сил фактично не фінансувався. За часів президентства Віктора Януковича, фінансування потреб оборони здійснювалося у критично обмежених обсягах на рівні 1 % від ВВП [7].

У 2014 році відбулося широкомасштабне вторгнення Росії на територію України, з метою відновлення втрачених сфер впливу і реставрації маріонеткового режиму Януковича.

Перша фаза російсько-української війни тривала до вересня 2014 року і завершилася підписанням «Мінського протоколу» (Мінськ-1). Друга фаза російської агресії проти України припала на грудень 2014 - лютий 2015 року, поки не почав діяти «Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод» (Мінськ-2).

Чи були Мінські угоди необхідними для України? За оцінкою А.Іларіонова: «Єдиний позитивний результат Мінських протоколів - можливе припинення вогню. В іншому Путін отримав практично все, чого хотів. При цьому не взяв на себе жодних зобов'язань» [8].

А.Іларіонов та А.Піонтковській проаналізували основний зміст Мінських протоколів наступним чином: Росія не визнана стороною конфлікту; російська агресія проти України не визнана; вимога виведення російських військ з території України відсутня;

Україна зобов'язується провести конституційну реформу і обговорювати питання проведення місцевих виборів з представниками ЛНР-ДНР; контроль за українсько-російським кордоном в даний час українській стороні не переданий [8].

Другі Мінські угоди мали змусити сторони конфлікту на Донбасі виконувати так званий «Мінськ-1», однак жоден із 13 пунктів повністю так і не виконали, а припинення вогню та відведення зброї відбулося лише частково. Росія заявляє, що є лише «гарантом» виконання Мінських домовленостей [9].

Так чи інакше, плани російського бліцкригу проти України були провалені, але дуже дорогою ціною понад десяти тисяч життів українців. Зараз протистояння набуло характеру обмеженого позиційного конфлікту. Гібридна війна триває донині і вона далека від завершення.

За таких умов, восени 2017 року міністр оборони України Степан Полторак з впевненістю заявляє: «Бюджет на наступний рік буде достатнім для того, щоб зробити важливий крок уперед і досягти максимальних результатів у реформуванні Збройних Сил, переозброєнні, оснащенні, підготовці» [10].

На думку міністра, бюджет міністерства у 2018 році переходить з бюджету утримання на

бюджет розвитку. У Державному бюджеті відомству виділили 83,3 мільярди (2,56% ВВП). Минулорічний бюджет МО складав 69,0 млрд грн. [11]. Для порівняння, у 2013 році на кінець президентства В.Януковича, на Збройні сили України було виділено - 15 мільярдів 531, 4 млн грн, що становило вже 0,78 ВВП [12].

Українська армія поступово змінюється, экс-командувач Сухопутних військ Польщі Вальдемар Скшипчак заявив: «Путін все більше побоюється української армії, оскільки її сила зростає і вона зараз вже в стані під час бойових дій відбити від сепаратистів Луганськ і Донецьк» [13].

5 вересня 2017 року В.Путін зробив неочікувану заяву: наявність миротворців ООН на Донбасі пішла б на користь вирішення конфлікту на сході України. На думку Путіна: «... ці сили повинні бути у зв'язку з цим на лінії розмежування і на жодних інших територіях ... вирішення цього питання має відбутися не інакше, як після розведення сторін і відведення важкої техніки, і це не може бути вирішено без прямого контакту з представниками самопроголошених республік, ДНР і ЛНР... Наявність миротворців, навіть можна сказати не миротворців, а тих людей, які гарантують безпеку місії ОБСЄ, вважаю цілком доречним», - заявив В. Путін [14].

Реакція на цю заяву не була однозначною. Перший віце-спікер Верховної Ради Ірина Геращенко заявила, що про введення миротворчої місії ООН на лінії зіткнення на сході України не може бути й мови, миротворців потрібно ввести на всю окуповану Росією територію України [15].

В уряді Німеччини також зауважили, що було б доцільно дислокувати «блакитні каски» не просто вздовж лінії зіткнення, а на території всього Донбасу [16]. Доречі, позиція Держдепу США аналогічна - Миротворчі сили ООН мають бути розміщені на всій окупованій території України.

Ситуацію прояснив прес-секретар президента РФ Дмитра Пескова: «Будь-які миротворці можуть розміщуватися в точки зіткнення сторін, що конфліктують, за згодою цих

сторін. Як ви знаєте, РФ не є стороною цього конфлікту. Конфлікт на південному сході України підлягає обговоренню між Києвом і владою невизнаних республік «ЛНР» і «ДНР» [17].

Але позицію України ще раз озвучив Представник України в Тристоронній контактній групі з урегулювання ситуації на Донбасі Леонід Кучма, який заявив що введення миротворців на Донбас у запропонованому Кремлем варіанті для нас неприйнятне: «Що таке миротворчі війська для охорони Спеціальної місії ОБСЄ? Це знущання просто: миротворці повинні охороняти миротворців. Миротворчі війська вводять для того, щоб охороняти населення і сприяти припиненню конфлікту протиборчих сторін... Росія хоче загнати в такий кут цю ситуацію, що потім не будемо знати, як вийти... нас це абсолютно не влаштовує» [18].

За словами Кучми, на сьогодні 400 км кордону України, який не охороняють - це «чисто російський кордон». А тому, миротворців ООН на Донбасі слід розміщувати на кордоні з РФ.

У листопаді 2017 року, зі слів міністра закордонних справ України Павла Клімкіна, Україна, Сполучені Штати Америки, Німеччина та Франція мали фактично готовий проєкт резолюції щодо миротворчої місії Організації Об'єднаних Націй на Донбасі [19].

Переговори мали продовжитись під час запланованої на 13 листопада зустрічі спеціального представника Державного департаменту США Курта Волкера з помічником президента Російської Федерації Владиславом Сурковим.

Попередня зустріч Волкера і Суркова відбулася також в Белграді 7 жовтня. Першу зустріч, після вступу на посаду спецпредставника США щодо України, Курт Волкер і Владислав Сурков провели в Мінську 21 серпня 2017.

Однак, і ця зустріч Волкера і Суркова Суркова в Белграді не принесла очікуваних результатів, Росія прийняла лише три з 29 абзаців пропозицій США щодо миротворців на Донбасі. Владислав Сурков за підсумками зустрічі зазначив: «Американські друзі передали свої пропозиції до нашого проєкту

резолуції Радбезу - двадцять дев'ять абзаців. Три з них наша делегація визнала прийнятними. Небагато, звісно. Але все-таки три - це не нуль. Краще, ніж нуль» [20].

Посольство США в Росії повідомило наступне: «Незважаючи на те, що Сполучені Штати і Росія мають різні концепції щодо шляхів досягнення миру, спільна робота в цьому напрямку триватиме. Відповідно до Мінських угод слід поєднувати політичні заходи із заходами у сфері безпеки. Обидві сторони проаналізують думки, висловлені під час зустрічі і обміркують подальші шляхи вирішення цього завдання» [20].

На початку листопада Волкер заявляв, що США порадили Україні не подавати власний проект резолюції ООН щодо розміщення миротворців на тимчасово окупованих територіях Донбасу. Під час зустрічі в Белграді Волкер передав Суркову пропозицію до російського проекту резолюції Ради безпеки ООН щодо розміщення миротворців на Донбасі. При цьому США запропонували розширити повноваження і зону присутності миротворців на Донбасі, не обмежуючись лише кількома постами на лінії зіткнення.

Російська влада продовжувала стояти на своєму, у численних заявах підкреслювалося, що миротворців потрібно розмістити тільки на лінії розмежування конфліктуючих сторін, але не на всій окупованій території Донбасу і тим паче не на російсько-українському кордоні.

Дещо пізніше канцлер Німеччини Ангела Меркель заявила, що Путін погодився на розміщення миротворців на всьому Донбасі для охорони співробітників ОБСЄ. Нібито, Ангела Меркель у телефонній розмові з Путіним у вересні переконала його піти всього на одну поступку, щоб миротворці були розгорнуті не тільки на лінії зіткнення [21].

Питання чисельності миротворчої місії Організації Об'єднаних Націй, яку Україна хоче розмістити на всій території Донбасу, зокрема на непідконтрольній ділянці російсько-українського кордону, залишалось відкритим. За попередніми підрахунками, необхідна кількість іноземних миротворців для миротворчої

місії на Донбасі може сягнути 20 тисяч [22].

Голова МЗС Білорусі заявляв, що Мінськ готовий при необхідності виділити своїх миротворців для гарантування безпеки на Донбасі [23]. Про свою готовність прийти на допомогу Україні заявляли також представники Конгресу українців Канади, та глава оборонного відомства Канади Харджит Саджан: «Наш уряд, як завжди, рішуче налаштований на продовження допомоги народу України в збереженні суверенітету, стабільності і безпеки» [24].

Отже, Україна не залишилась наодинці з агресором, міжнародні партнери готові надати допомогу. Міністр оборони Фінляндської Республіки Юссі Ніністе на конференції ООН у Ванкувері заявив: «Ми маємо робити все належне, щоб не дати заморозити конфлікт у цьому регіоні. Можливим варіантом дотримання миру є Мінські домовленості, яких повинні дотримуватися всі сторони конфлікту і утримуватися від агресії щодо мирного населення. Своєю чергою, ми готові до співпраці з Україною ...» [25].

Американське видання The Washington Post вважає, що президент США Дональд Трамп може припуститися помилки в спілкуванні з російським президентом Володимиром Путіним з питань врегулювання ситуації в Україні. Йдеться про активну позицію Москви з просування власної ініціативи щодо миротворців на Донбасі, аби закріпити там російську присутність. The Washington Post зазначає наступне припущення: «План Москви - легітимізувати своє вторгнення та контроль над частинами двох східних областей України, затягнувши президента Трампа ще в одну погану угоду» [21].

Видання пише, що Путін діє за відпрацьованим сценарієм: «використовує свої війська для посилення боїв на місцях, а потім зближається із Заходом із пропозицією, яку продає як деескалацію конфлікту». Стають зрозумілими мотиви Путіна з його пропозиціями щодо миротворців на сході України, вони «дійсно розроблені таким чином, щоб розділити його супротивників і закріпити свої переваги» [21].

Американські політики прекрасно розуміють цю гру і реагують відповідно.

26 листопада Курт Волкер в інтерв'ю газети *The Washington Post*, детально пояснив позицію Америки на переговорах 13 листопада у столиці Сербії Белграді. Зокрема, Вашингтон вважає, що охоронна місія ООН повинна мати свободу переміщення по всьому Донбасу і контролювати українську сторону кордону з Росією: «Контингент повинен мати доступ до українсько-російського кордону і не мати у своєму складі жодного російського персоналу» [26].

За словами Волкера, план США полягає в тому, щоб направити на Донбас миротворчий контингент ООН, який би не тільки мав широкі функції, а й мав би великі повноваження щодо гарантування безпеки. Стратегія Вашингтона базується на припущенні, що глава Кремля прагне, або щонайменше розглядає можливість відмови від своїх фінансових і військових зобов'язань на сході України. Якщо довгострокова мета Путіна полягає в створенні промосковської України, тоді його постійне втручання дає протилежний ефект, вважає Волкер.

Американський дипломат підкреслив, що має намір продовжувати переговори, але оцінка Волкера щодо результатів зустрічі із Сурковим у Белграді, яка прозвучала в його інтерв'ю американському виданню *The Global Politico*, була більш ніж стриманою: «Наша третя зустріч була кроком назад. Вони знову повернулися до своєї початкової пропозиції. Я не знаю, яким буде наступний крок після цього. Можливо, це сталося із зовсім інших причин, які не мають нічого спільного з Україною, що стосуються американсько-російських відносин. Це могло бути пов'язано з відсутністю двосторонньої зустрічі між президентом Путіним і президентом Трампом» [27].

У Кремлі відповіли на слова Волкера про «крок назад» по ситуації на Донбасі. Як заявив прес-секретар президента РФ Дмитро Песков: «Росія бачить конструктив у намаганнях якимось чином реанімувати процес імплементації мінських домовленостей, і ми розраховуємо, що США тут також свою част-

ку шляху пройдуть... без цього координація буде практично неможлива» [28].

Щодо першочергових дій України в цих питаннях, то Курт Волкер порадив думати про майбутні перспективи: «Україні потрібно зробити кілька речей: по-перше, це дотягнутися до людей, які проживають на окупованих територіях. Ви повинні продемонструвати, що вони вам не байдужі і ви турбуєтесь про них. По друге, позиція уряду: особливий статус, проведення виборів, часткова амністія тим, хто не скоїв важких злочинів. Введення миротворчих сил по усій окупованій території» [29].

На думку Курта Волкера, Україна має піти на складні кроки для миру на Донбасі, вона має бути готовою до виконання своїх зобов'язань за Мінськими угодами в частині надання особливого статусу Донбасу та обмеженої амністії бойовиків [30].

Однак, треба розуміти, що без згоди РФ миротворча місія на Донбасі неможлива. У грудні 2017 року спеціальний представник Держдепартаменту США у справах України Курт Волкер заявив про те, що США підтримують розміщення миротворчої місії на Донбасі, але без згоди Росії втілити цей задум буде нереально: «Ідея миротворців - у тому, що вони потрібні для безпеки в регіоні і для виконання критичних пунктів Мінських угод. Ми віддаємо перевагу миротворчій місії, тому що вважаємо її кращою для безпеки. Пропозиція Росії щодо надання охорони спостерігачам ОБСЄ не відповідає цим завданням. Вони фактично пропонують залишити їхні війська на території Донбасу і надалі давати їм контролювати частину кордону України. Це суперечить Мінським угодам» [31].

Волкер підкреслив, що фундаментальна відмінність міжнародної миротворчої місії полягає в тому, що вона не передбачає присутності важкого озброєння і дасть можливість Україні контролювати свій кордон: «Зараз немає жодного контролю кордону на окупованій території. Це треба припинити. Міжнародні сили зможуть його контролювати. Крім того, за присутності миротворчої місії спостерігачі ОБСЄ зможуть в повному обсязі виконувати

ти свою роботу... Миротворчої місії не буде, якщо Росія на це не погодиться», - зазначив він [31].

Росія чудово це розуміє і продовжує вести свою гру. 14 грудня 2017 року президент Росії Володимир Путін заявив, що Україна має домовлятися із бойовиками «ЛДНР» для введення миротворців ООН. За словами Путіна, після розмови з Меркель він погодився на те, щоб миротворці ООН були на всій території конфлікту на Донбасі, включно з кордоном між Україною та Росією: «Я подумав, і сказав (Меркель): так, ти права, ми погодимось. І ми одразу ж внесли корективи у свою резолюцію. Але зараз виявляється, що і цього недостатньо. Що по суті, все зводиться до того, щоб поставити під міжнародний контроль цю територію. Ми не проти цього, але для цього потрібно владі Києва домовлятися із самим Донбасом. І взагалі конфлікти подібного виду у світі ніде не вирішувалися лише через посередників. Вони всюди вирішувалися в ході прямих контактів між конфлікуючими сторонами. Влада Києва уникає цих прямих контактів», - заявив Путін [32].

Склася ситуація, коли на поступки не бажала йти жодна з сторін. Посол України в ООН Володимир Єльченко висловив думку щодо цього: у питанні миротворців на Донбасі є «червоні лінії», які ніхто ніколи не перейде. Український дипломат вважає, що у питанні з миротворчою місією на Донбасі переговори зайшли у глухий кут, шансів на їх розвиток у близькій перспективі не лишилося: «... прогрес намічався, і був певний оптимізм десь на початку вересня, після того, як цим питанням почав займатися щойно призначений спецпредставник США Курт Волкер. Він провів декілька зустрічей із Владиславом Сурковим і почали з'являтися приводи для оптимізму. Але якщо чесно, то в мене від початку цього оптимізму не було... Після трьох-чотирьох зустрічей американська сторона переконалася, що Росія відкидає всі умови, важливі не лише для України і США, а й для партнерів по Нормандському формату і членів Ради безпеки ООН. Радбез справді був готовий починати роботу над мандатом ми-

ротворчої операції, але Росія відкинула практично всі важливі положення і повернулася до своєї ідеї про дивну операцію, де миротворці ООН охороняли б спостерігачів ОБСЄ... Щонайменше, миротворці мають стояти на державному кордоні між Україною і Росією! Росія цей варіант відкидає. І це - «червона лінія», яку ніхто ніколи не перейде. Тому мені здається, що найближчим часом зрушень у цьому питанні не буде» [33].

Єльченко припускає, що РФ просто блефувала: «Я думаю, що це була просто гра. Росія від початку не хотіла миротворчої операції ООН на території Донбасу. Їм потрібне або збереження ситуації, яка є на зараз, або так звана «миротворча» операція на російських умовах, яка заморозила б цей конфлікт на десятиліття. Адже ми б отримали таку миротворчу операцію, з якою потім не знали б, що й робити і як її звідти вивести» [34].

На думку дипломата, для України є принциповими наступні моменти, щодо можливого розміщення миротворців на Донбасі: «Перший момент: місія має бути розгорнута на державному кордоні між Росією і Україною ... тому що ми всі чудово розуміємо, що всі проблеми йдуть через кордон: це і найманці, і зброя... Друге – це склад місії. Не може навіть йтися про участь росіян! ...це могли би бути військовослужбовці, серед інших, з країн СНД... Третя умова – обов'язкове відведення важкої зброї і збройних сил перед введенням миротворчого контингенту... Четверте – зрозуміло, що Україна не вестиме жодних переговорів із нинішніми керівниками так званих ЛНР і ДНР» [33].

«Ближчим часом зрушень із миротворцями не буде... Це все гра, спрямована на російську аудиторію», - такі висновки зробив Постпред України в ООН Володимир Єльченко.

Отже, сподівання, що після певної паузи Рада безпеки ООН у 2018 році все ж зможе ухвалити рішення про миротворчу місію, є дещо примарними.

Скоріше за все різких перемін на Донбасі і взагалі у відношенні України чекати не варто, Росія буде намагатись заморозити конфлікт, як це було у Придністров'ї, Абхазії і Півден-

ної Осетії. Путін ні за що не виведе свої війська з території, яку контролює, а залишить їх під виглядом «місцевих повстанців», миротворчих сил або російських військових баз. Як вважає колишній голова Служби зовнішньої розвідки України генерал Віктор Гвоздь, головна проблема в реалізації мінських угод полягає у спробах РФ змусити Україну прийняти російський підхід до їх виконання, що насправді означає «заморожування» конфлікту на Донбасі. Суть такого підходу в тому, що Україна виконує політичну частину мирного плану до того, як Росія виконає свої обов'язки [35].

У січні 2018р. була озвучена інформація про можливе перенесення переговорів щодо врегулювання конфлікту в Україні з Мінська в інше місто. Ідею про перенесення місця переговорів висловив президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв. І, як зазначає політичний експерт Василь Мокан, наразі ця ідея - не офіційна позиція США чи елемент стратегії Білого дому. За словами політолога, навряд чи ця ідея буде реалізована оскільки, Казахстан - досить дружня до Росії країна, отже, не може бути нейтральною стороною [36].

На початку 2018 року тривали «торги» щодо реалізації мінських угод. Як зазначає В.Мокан: «Відбуваються торги щодо принципу реалізації мінських угод. Кремль ніколи не погодиться на відновлення Україною контролю за кордоном до виконання політичної частини домовленостей. А Україна не піде на політичні поступки без виконання РФ безпекового блоку. Зараз пріоритетним є сценарій, коли місія ООН може бути допущена як нейтральна сторона для забезпечення миру. Але заява Лаврова показує, що РФ в Радбезі ООН або блокуватиме цю ідею, або наполягатиме на власному сценарії» [36].

Ситуація залишається складною. Росія певно не проти вийти з конфлікту на Донбасі, повернувши Донбас Україні, але залишивши собі Крим і, зрозуміло, на російських умовах: спочатку Україна повинна провести амністію бойовиків, закріпити особливий статус Донбасу у Конституції, провести вибори на окупованій території. І лише після цього можлива

миротворча місія ООН на Донбасі. При цьому контроль України над кордоном з Росією Лавров називає останнім пунктом мінських домовленостей. Але Україна і Захід, зокрема США, наполягають на виконанні Росією безпекового блоку «Мінська», в першу чергу – повного виведення з окупованих територій російських військ.

РФ бажає зберегти вплив на Україну, Про це заявив глава МЗС України Павло Клімкін: «Росія не довіряє ООН і миротворцям ООН, називаючи їх насправді окупаційною адміністрацією, хоче зберегти свою колонію, провести вибори під російським протекторатом і розпочати з Донбасу фрагментацію України... Але ми будемо і далі послідовно і спільно тиснути на Росію» - наголосив він [37].

Європа і надалі підтримує Україну у цьому питанні. ПАРЄ вимагає від Росії зупинити військову агресію проти України, 23 січня 2018 року була прийнята резолюція у якій йдеться про наступне: «Асамблея закликає російську владу призупинити всю фінансову та військову підтримку, надану незаконним збройним угрупованням в Донецькій та Луганській областях, припинити визнавати їхні паспорти та інші документи, включаючи рішення суду та документи, які підтверджують право на нерухомість, видані на території, підконтрольній незаконним збройним угрупованням в Луганській та Донецькій областях» [38].

Всі пункти Мінських угод можуть бути виконані і можуть стати основою для реінтеграції цього регіону, «але проблема в тому, що реалізовані вони не були. В основному через те, що ті сили, якими керує Росія, не припиняють бойових дій і не виводять війська», - зазначав Волкер [39].

Разом з тим, за його словами, Росія повинна почати виконувати Мінські угоди: «Росії потрібно прийняти принципове рішення: припинити конфлікт і встановити мир. На даний момент Росія, як і раніше, продовжує заперечувати свою безпосередню участь, наполягаючи, що для стабілізації ситуації на сході України, необхідно мати справу з підконтрольними РФ структурами в регіоні. Поки

справи йдуть саме так, ситуація не вирішиться... Ми всі сподіваємося, що Росія перегляне свою позицію, а саме її керівництво дійде до висновку, що окупація території України більше не в його інтересах», - сказав Волкер [39].

26 січня в Дубаї, на зустрічі з помічником президента Росії Владиславом Сурковим, Волкер планував обговорити завершення війни на Донбасі: «Перш за все, щодо зустрічі з паном Сурковим, я сподіваюся викласти бачення США щодо того, що ми можемо зробити, щоб пришвидшити завершення конфлікту. Це вимагатиме від Росії рішення про відведення своїх сил. А підконтрольні сили, які там є, зрештою мають бути розформовані» [40].

Волкер зауважив, що при цьому на Донбасі необхідно створити безпекові умови для всіх жителів, цього можна досягти завдяки миротворцям ООН. Коли це питання буде вирішено, необхідно буде імплементувати Мінські угоди: «А це передбачає справжнє тривале перемир'я, відведення важких озброєнь, вибори, амністія, спеціальний статус для регіону. Всі ці речі важливі. Тому я хочу чітко заявити, що ми готові докласти всіх зусиль, щоб наблизити це, але це має базуватися і на рішенні Росії також» [40].

Напередодні зустрічі Волкер заявив, що серед цілей на поточний рік - світ і закінчення бойових дій на Донбасі: «Світ, поза всяким сумнівом. Ми хочемо побачити світ і закінчення боїв. Ми хочемо бачити всіх громадян України в спокої і безпеці. Це могло б стати базою для початку повного виконання мінських угод. І всього цього можна досягти за 12 місяців» [41].

Як ми пам'ятаємо, після переговорів листопада в Белграді Курт Волкер наголошував, що Росія була не готова до сприйняття ідеї про введення повноцінної миротворчої місії ООН на Донбасі. Можна припустити, що напередодні зустрічі з Сурковим, особливого оптимізму Волкер не відчував. Тому результати цих переговорів навряд чи були неочікуваними.

Волкер і Сурков на зустрічі в Дубаї не змогли дійти згоди щодо закону про реінтеграцію Донбасу. Конкретних рішень за підсумками зустрічі спецпредставника Держдепартаменту

США щодо України Курта Волкера і помічника президента Росії Владислава Суркова не ухвалено, але «сторони домовилися продовжити діалог». Не дійшли переговорники також і єдиної позиції щодо закону про реінтеграцію Донбасу [42].

Росія позитивно оцінила пропозиції Волкера щодо Донбасу. Помічник президента РФ Владислав Сурков вважає пропозиції США щодо розгортання миротворчої місії ООН на сході України конструктивними і такими, які можна реалізувати: «Основною темою переговорів знову стало обговорення російської ініціативи щодо розгортання на південному сході України місії ООН. Американці цього разу привезли набагато конструктивніші пропозиції. «Дубайський пакет» американських напрацювань, на відміну від «Белградського», в цілому виглядає цілком реалізованим. Принаймні, на перший погляд... Ми його уважно вивчимо і своєчасно дамо відповідь. Після чого запросимо Курта і його колег на нову зустріч», - сказав Сурков за підсумками зустрічі з Волкером [43].

Російський проект резолюції є неприйнятним для США й ООН: «Росія запропонувала іншу концепцію - так звану захисну силу, що оберігала би лише спостерігачів ОБСЄ. Контроль за кордоном вона не передбачає. Тому безкінечний потік російських сил та озброєння через міжнародний кордон тривав би... така концепція не гарантуватиме безпеку, а лише поглибить конфлікт. І жодна країна, що надає війська, не захоче опинитись у такій ситуації: коли є відкритий кордон і маріонеткові угруповання», - переконаний спецпредставник США [44].

США, Франція та Німеччина погодилися взяти таку пропозицію за основу, проте перетворити її на миротворчу місію. «Це створило би відповідальність за безпеку в регіоні, дало би можливість українській стороні контролювати українсько-російський кордон. Кордон би це не закрило. Він залишиться в такому разі відкритим, проте з'явиться контроль. Війська й озброєння не пересікатимуть його. Це дасть підґрунтя для реалізації Мінських угод», - вважає Волкер [44].

За його словами, також на перегонах йшлося про питання, що потребують «негайної» роботи. Зокрема, Волкер згадав повернення російських офіцерів до Спільного центру з контролю та координації (СЦКК) на Донбасі з метою «сприяти комунікації» між Росією та Україною, стежити за дотриманням припинення вогню і фіксувати «інциденти» [45].

РФ не зробила «абсолютно нічого для завершення конфлікту й не вивела війська відтоді, як ми розпочали цей процес... Наразі маємо дуже різні концепції того, що хотіли бачити в результаті. Росія підтримує і пропонує не те, що Сполучені Штати та Захід хотіли бачити», - резюмував дипломат.

29 січня Волкер зробив нову заяву щодо миротворців. За результатами зустрічі з Сурковим він заявив, що після введення миротворців на Донбасі їх мандат поступово поширюватиметься на всю територію, аж до російсько-українського кордону: «Росія, на мою думку, була відкритішою до ідеї широкого мандата для миротворчої місії. Вона може почати з лінії зіткнення, а потім розміститися на більш широкі території. Наприкінці ми матимемо миротворчу місію на всій території», - розповів Волкер [46].

На думку Курта Волкера, між Україною та РФ у питанні розміщення миротворчої місії ООН на сході утворилося «замкнуте коло»: «У нас було обговорення, як це може працювати на практиці. Ми повинні мати миротворців на всій території, щоб зробити можливим проведення виборів. Вибори будуть тоді, коли миротворча місія гарантуватиме безпеку... аби це сталося, з точки зору логістики, треба подумати, як це зробити. З іншого боку, українська сторона має виконати кроки в рамках Мінських домовленостей... Щодо кількісного складу (миротворчої місії) - ми не говорили про це. Ми намагаємося визначити, яким має бути правильний мандат, і ми ще повинні почути від росіян... Росія хоче бачити від України політичні кроки вже зараз. Українці кажуть, що вони не можуть цього зробити, бо немає безпеки. Фізично ми не можемо провести вибори в такому середовищі, ми не можемо зробити подальші кроки щодо спеціального

статусу без того, щоб була призначена місцева влада і так далі. Це було замкнуте коло, а ідея миротворчої місії полягає в тому, щоб створити безпечну зону, де будуть зроблені всі політичні кроки», - зазначив спецпредставник Держдепу США [47].

Американська сторона після переговорів чекала на бачення ситуації щодо миротворців ООН на сході з боку Москви.

Безрезультатною зустріч Волкера й Суркова у Дубаї 26 січня назвав міністр закордонних справ Клімкін, який додав, що Україна все одно буде послідовно тиснути на Росію з метою імплементації логіки дорожньої карти з врегулювання ситуації на Донбасі: «На жаль, під час зустрічі не було досягнуто жодного результату... Сподіваюсь, що останні події, в тому числі з американського боку, теж «допоможуть» Росії зрозуміти, що її пропозиції стосовно бодігардів для СММ не мають жодного сенсу, а потрібна реальна миротворча місія» [48].

На початку лютого 2018 року, канцлер Австрії Себастьян Курц повідомив, що Австрія готова розглянути участь своїх військових у миротворчій місії ООН на Донбасі: «Щойно ця миротворча місія буде створена, буде вирішуватися питання щодо країн-учасників місії. І якщо з українського боку буде прохання або бажання, щоб Австрія теж долучилася чи надала якусь допомогу, то ми зі сторони федерального уряду проведемо обговорення», - заявив Курц [49].

Швеція також буде готова надати війська для миротворчої місії ООН на схід України, якщо Росія і Захід погодяться, про це заявив міністр оборони Швеції Пітер Хултквіст [50].

На думку колишнього генерального секретаря НАТО Андерса Фог Расмуссена, ООН має розглянути застосування контингенту у 20 тисяч військовослужбовців з країн, які не є членами НАТО, і 4 тисяч поліцейських для того, щоб допомогти вирішити кризу в Україні [51].

Миротворча місія ООН в Україні стала однією з головних тем на конференції в Мюнхені 16-18 лютого 2018 року. Як заявив Президент Петро Порошенко: «Для того, щоб в

Україні було запроваджено повномасштабну місію миротворців ООН, яка забезпечить повернення цих територій під український суверенітет, потрібна лише одна річ - дотиснути Росію» [52].

Отже, для повномасштабного розгортання миротворчої місії ООН на Донбасі залишилося отримати лише згоду Кремля.

Діалог в Мюнхені був, але конкретних результатів - поки що нажалі нема. На Мюнхенській конференції з безпеки цього року зустріч «нормандської четвірки» з приводу введення миротворців ООН на Донбас не відбулась, зустріч голів українського та російського МЗС Лаврова та Клімкіна виявилась безрезультатною [53].

Мюнхен-2018 продемонстрував: світ на решті дійшов розуміння, що Росія - це частина світової «осі зла». З цього приводу є повна єдність і в Європі, і в Америці. Про скасування санкцій за нинішніх умов говорити зарано.

Хоча, міністр закордонних справ Німеччини Зігмар Габріель заявив, що санкції проти Росії можуть бути пом'якшені без повного виконання Мінських домовленостей - лише за фактом домовленості про введення на Донбас миротворчої місії ООН [54].

Гіркий присмак Мюнхена залишився, як сказав представник українського МЗС Д.Кулеба: «Мюнхенська конференція з безпеки показала одне: загрози зрозумілі, що робити - більш-менш теж, але як робити - ніхто не знає» [55].

Затягується реалізація так званого «плану Расмуссена» щодо введення миротворців на Донбас: місія до 20 тисяч осіб, що не складається з членів НАТО, яку має очолити Швеція. На українсько-російський кордон місія виходить лише після того, як Київ виконає свої політичні зобов'язання за Мінськими домовленостями. Позиція Кремля щодо цієї місії постійно змінюється: спочатку Володимир Путін допускав лише варіант її розміщення на лінії зіткнення, а не на українсько-російському кордоні для охорони представників ОБСЄ, потім натякав, що не проти розширення її діяльності на всі неконтрольовані Україною території [55].

Москва знову торгується і затягує час. Член Ради Федерації Федеральних зборів Росії О.Пушков заявив, що «план Расмуссена» не запрацює, якщо буде реалізовуватись на умовах Києва. За його словами, Москва наполягатиме на запровадженні миротворчої місії для захисту моніторингової місії ОБСЄ: «Ми маємо рухатися повільно, спочатку ввести миротворців, які допоможуть ОБСЄ виконувати їхню місію. Київ хоче забагато і зарано» [55]. До того ж, за словами Пушкова, всі ці питання мають бути узгоджені з представниками «ДНР» та «ЛНР» - росіяни давно намагаються легітимізувати своїх маріонеток.

Лавров також обговорив українське питання з генсеком ОБСЄ Томасом Гремінгером. Згодом Гремінгер заявив, що не втрачає надії на досягнення компромісу щодо миротворців і розраховує, що мова піде не просто про місію ООН з охорони спостерігачів від ОБСЄ.

Навряд чи Захід піддасться на шантаж Росії та піде їй на поступки. Проте наразі в усіх є втома від конфлікту на Донбасі, який зайшов в глухий кут. На кінець зими 2018 року, жодна зі сторін не мала бажання йти на поступки, стосовно принципових питань. Так, зокрема Росія однією з вимог введення миротворців на Донбас висувала присутність в місії представників країн-сателітів РФ, мова йде про Білорусь і Казахстан. Однак Україну такий варіант однозначно не міг влаштувати.

Спецпредставник США Курт Волкер переконаний, що миротворці зможуть посприяти створенню умов, за яких Мінські угоди будуть реалізовані. Дипломат заявляє, що розгортання миротворчих сил ООН стане найкращим варіантом для захисту російськомовного населення на Донбасі: «Найкраща річ, яку ми можемо зробити для захисту людей, створення безпеки і створення миру, полягатиме у запровадженні миротворчої сили з мандатом ООН у регіоні, яка реально припинить конфлікт та створить умови, за яких Мінські угоди зможуть повністю бути втіленими» [56].

Експерт ООН Річард Гоуен підготував доповідь по врегулюванню ситуації на сході України. У доповіді наводиться такий склад миротворчої місії ООН: Загальна кількість

військових - 20 000; Особовий склад «на місцях» - 15 000 - 18 000; Особовий склад на міжнародному кордоні - 5 000; Поліцейський компонент - 4 000. Серед можливих учасників потенційної місії ООН в Україні наводяться наступні країни: Австрія, Фінляндія Швеція, Білорусь, Казахстан, Монголія, Аргентина, Бразилія, Чилі, Португалія і Греція [57].

Для порівняння: сьогодні найбільший контингент - 10 тисяч миротворців розташований на ділянці 80 кілометрів у Лівані. Тоді як неконтрольована ділянка україно-російського кордону складає близько 400 кілометрів [58].

Однак, місія ООН не повинна закріпляти російські «перемоги» в Україні. Таку думку висловив экс-командувач силами США в Європі Бен Ходжес: «Я вважаю, що для введення миротворчих військ можуть ухвалити угоду на кшталт мінської. Це було би шансом. Українських солдатів убивають щотижня, люди дістають поранень, ми хочемо це припинити. Але хочемо зробити це таким чином, щоби не закріпляти російські «перемоги» в Україні... Подивіться на сміливих чоловіків і жінок із моніторингової місії ОБСЄ, під яким тиском вони перебувають. Тож необхідно переконатися, що якщо буде якась миротворча місія або місія з виконання угоди, вона буде здатна протистояти цьому» [59].

Також, за його словами, мають бути дуже чіткі правила залучення до місії, чітка командна структура, «а не просто люди, які хочуть до «блакитних шоломів». «Інакше це зовсім не допоможе ситуації. Це мають бути країни, що не входять до НАТО. Якісні військові можуть бути, наприклад, зі Швеції або Фінляндії», - припустив американський генерал [59].

І тут знову у Росії заявили про незгоду з такими пропозиціями. У Кремлі відкинули «план Расмуссена» з урегулювання ситуації на Донбасі.

Член Ради Федерації Федеральних зборів Росії О.Пушков заявив, що цей план не працює, якщо буде реалізовуватись на умовах Києва: «Київ же хоче все й одразу. Ми з цим не погоджуємося... Якщо це план, який передбачається на всій території Донбасу, він не працює. Миротворці їдуть туди встанов-

лювати мир, а не воювати» [60].

Тому, на думку Пушкова, місію необхідно погодити з так званими «ДНР» та «ЛНР». За його словами, Москва наполягатиме на запровадженні миротворчої місії для захисту Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ: «Ми маємо рухатися повільно, спочатку ввести миротворців, які допоможуть ОБСЄ виконувати їхню місію. Київ хоче забагато і зарано»[60].

Отже знову були озвучені відомі тези Путіна: відправити «блакитні шоломи» в регіон можна, але виключно для гарантування безпеки спостерігачів ОБСЄ. Зрозуміло, що Київ буде стояти на тому, щоб миротворці були розміщені по всій зоні конфлікту, включно з неконтрольованою Україною ділянкою українсько-російського кордону. Знову ситуація заходить у тупік.

Виникає питання: чому саме так діє РФ?

Один із миротворчих сценаріїв - заморозить конфлікт на Донбасі. Це можна зробити з допомогою лояльних до Росії Білорусі, Австрії, Швеції та Німеччини, які увійдуть у склад миротворчої місії. Таку думку висловив директор Українського центру прямої демократії Ігор Курус: «Такий склад миротворчого контингенту говорить про те, що ми матимемо Донбас замороженим навіки. І загострення там буде відбуватися тоді, коли цього захочуть у Кремлі. Тому що країни, які виголосили своє бажання брати участь у миротворчій місії, - це російськоцентричні країни, які дуже чутливі до прохань Москви... Якщо сьогодні зробити в цих країнах опитування: тягнуться до відновлення співпраці з Росією чи до категоричних санкцій проти РФ? Вони проголосують за відновлення співпраці. Так склалося історично після Другої світової війни. Там були потужні працівники КДБ. І досі є. Вплив Росії на ці країни дуже потужний. Якщо складеться такий миротворчий контингент на Донбасі, він буде підконтрольний Кремлю» [61].

За таких умов, політолог В.Мокан взагалі не бачить райдужних перспектив щодо введення миротворців на Донбас: «Ідея миротворців після коментарів Лаврова, що Росія не сприймає місію з мандатом по всій окупованій території - примарна. Ясно, що оголошений

екс-генсеком НАТО Расмуссеном план, якого дотримуються Україна і США, починає розв'язання проблеми Донбасу не в інтересах Росії. Москва його блокуватиме і торгуватися за власний проект резолюції – поступове введення миротворців з паралельним виконанням Україною політичної частини мінських угод» [62].

Наступне слово було за Україною. Білорусь не має брати участі в миротворчій місії ООН на Донбасі, адже вона є членом Організації Договору про колективну безпеку, про це заявила заступниця міністра закордонних справ України Олена Зеркаль: «Білорусь не вийшла з ОДКБ і є членом цієї організації. А якщо ми виключаємо НАТО, то дуже логічно, щоб не говорили, що країни ОДКБ теж беруть участь в місії... Зараз я думаю, найголовніше, що миротворці повинні бути на кордоні України з РФ, і як буде розгортатися місія поетапно. Дискусія з цього приводу триває» [63].

Нагадаємо: ОДКБ - Організація договору з колективної безпеки («Ташкентський договір») - військово-політична міжнародна організація, в яку входять Росія, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан.

Олена Зеркаль підкреслила, що зусилля України та її західних партнерів спрямовані на те, аби дати Росії зрозуміти: «грати за їхніми правилами ніхто не буде».

Без миротворців на кордоні Донбас перетвориться на Придністров'я - про це заявив представник України у Тристоронній контактній групі з мирного врегулювання ситуації на Донбасі, колишній Президент України Леонід Кучма: «Миротворці повинні бути на всій території і, перш за все, на українсько-російському кордоні... Коли нам пропонують спочатку на лінію зіткнення ввести «голубі шоломи» для того, щоб вони захищали ОБСЄ, - це значить, зробити новий кордон з Україною. Це аналогічно до Придністров'я - там теж є голубі російські каски», - сказав він [64].

Кучма також висловив думку, що «на сьогоднішній мир в Україні на 90% залежить від позиції США». Іншими словами: питання миротворців – це можливість досягнення компромісу між США і РФ.

Ймовірна участь білорусів у миротворчій місії на Донбасі на певний момент всіх задовольняла, і це також був певний компроміс між США і Росією. Таку думку висловив експерт Дмитро Снегирьов: «Був якийсь компроміс щодо участі військових контингентів країн між США і Росією. Москва наполягала на участі країн, які пов'язані з нею. США залишали за собою право на командування місією і наполягали на участі не країн НАТО - Швеції, Фінляндії, Австрії, тих, хто афілійовані зі США. Після заяви Порошенка про неможливість участі Білорусі, знову постає питання: хто ж там буде? Казахстан? Теж скажуть, що Астана в орбіті Москви - Росія претендує на північні області Казахстану, тому має вплив на Назарбаєва... З торпедуванням участі Білорусі в місії ООН торпедується момент консенсусу. Перемовини знову зводяться до нуля, і треба шукати новий компроміс. Перестороги щодо участі Білорусі є - під виглядом білорусів можуть бути росіяни. Але миротворці - це компроміс між США і РФ. Він не задовольняє нікого, більше всього Україну. Введення миротворців не відповідає потребам нашої держави. Це гра Порошенка - намагання відновити нашу суб'єктність, але не реальні кроки» [65].

Однак, при цьому американська адміністрація не виключає участі Організації Договору з колективної безпеки (ОДКБ) у потенціальній охоронній місії ООН на Донбасі. Спецпредставник США Курт Волкер висловив думку, що «зі сторони Росії, ймовірно буде якийсь інтерес до того, щоб були залучені країни ОДКБ, такі, як, наприклад, Казахстан, що не виключено» [66].

З моменту останньої зустрічі Волкера з Сурковим у січні від РФ до сих пір не надходило оцінок зроблених пропозицій щодо миротворчої місії на Донбас: «М'яч на російському боці. Ми надали наше бачення миротворчої місії, як в плані географії, так і в плані мандату, ми детально обговорили це з росіянами. У січні під час зустрічі з Сурковим було сказано, що вони це взяли до відома, і що вони розроблять власні пропозиції для нас, щоб їх обговорити та призначити нову зустріч. Від того

часу ми нічого від них не чули, але сподіваюся, що це станеться дуже скоро», - вважає американський дипломат [67].

Треба також зауважити, що не всі політики сприймають ідею введення миротворців на Донбас як гарантію припинення конфлікту, існують як прихильники такого сценарію, так і скептики.

На думку Президента України Петра Порошенка, миротворці ООН - єдиний спосіб припинити насильство на Донбасі: «Буду робити все можливе, щоб якнайшвидше запровадити миротворчу місію ООН на окупованому Донбасі. Це - єдиний варіант, який може зупинити вбивства, як можна відновити український суверенітет на окупованому Донбасі. Для цього достатньо, щоб Росія пішла з окупованих територій» - заявив президент [68].

Однак експерт з питань зовнішньої та безпекової політики, дипломат Олександр Хара зауважив: миротворча місія не може зупинити збройну агресію Росії, оскільки вона передбачає дещо іншу мету. «Для початку, місії ООН були розгорнуті в тих країнах, де є громадянська війна або протистояння між етнічним чи релігійними групами. У нас все по-іншому. У нас є збройна агресія однієї країни проти іншої - і частина окупованих територій. Натомість, на жаль, лише нещодавно наш Парламент спромігся визнати Росію агресором, а території - тимчасово окупованими. Але це лише півкроку. Більше кроків виконавча влада не робить, а це розірвання дипломатичних стосунків з країною-агресором і таке інше. До того ж, варто розуміти, що для Росії припинення війни на Донбасі - це неможливий крок, оскільки ця війна є інструментом впливу на Київ, способом обмежити суверенітет всієї України», - зазначив дипломат [69].

Щодо ймовірної появи миротворчої місії ООН на Донбасі в 2018 році достатньо песимістично висловився постійний представник України при ООН Володимир Сльченко: «Я залишаюся песимістом щодо цього питання. Я вважаю, що для успіху в цій справі потрібно, щоб виникли якісь умови ... Поки цього не відбувається ... Я не можу говорити за Росію, але їхня головна позиція, як мені видається, не

знає жодних змін щодо присутності миротворчих сил ООН на українсько-російському кордоні. А це та «червона лінія», яку ми ніколи не перейдемо. Росіяни теж, напевно, ніколи її не перейдуть у зворотному напрямку ... на жаль, немає тієї реалістичної платформи, на якій можна почати роботу в Раді безпеки над мандатом такої місії... Якщо на якомусь етапі Росія зрозуміє, що утримувати Донбас в тому вигляді, в якому він зараз перебуває, їй вже не під силу, тоді вони погодяться на те, щоб туди увійшли сили ООН. Але і в цьому разі вони спробують таким чином «заморозити» конфлікт, зняти з себе відповідальність і перекласти її на Організацію Об'єднаних Націй. Коли це станеться, і чи взагалі відбудеться, я думаю, на сьогодні не може сказати ніхто... Найголовніше полягає в тому, що будь-яка миротворча операція ООН можлива тільки в тому разі, якщо є згода сторін конфлікту. Наша ситуація стосується згоди України та Росії. Але тут є ще одна заковика: Росія категорично не визнає себе стороною цього конфлікту. Вона спочатку має визнати себе стороною конфлікту, а потім дати свою згоду на миротворчу операцію. Але ці два кроки Росії буде зробити дуже важко, в сьогоднішньому їй вигляді та з сьогоднішньою її позицією», - зазначив український дипломат [70].

Але, так чи інакше, розпочатий раніше процес, спрямований на розгортання миротворчої місії на сході України, поступово рухається уперед. Так, за підсумками квітневої зустрічі Петра Порошенка з президентом Туреччини Реджепом Таїпом Ердоганом, Туреччина підтримала розгортання миротворчої місії ООН на окупованій частині Донбасу і заявила про готовність взяти у ній участь [71].

10 квітня, під час візиту Президента України до Німеччини, Петро Порошенко обговорив деталі можливого введення миротворців ООН на Донбас. За словами виконавчого директору Центру прикладних політичних досліджень «Пента» Олександра Леонова: «Треба зважити на підвищену активність української дипломатії, українського Президента щодо миротворців. От були переговори в Туреччині, де турки заявили, що готові направити миро-

творців. Важливо, що це перший закордонний візит до Німеччини, до новообраного і новозатвердженого канцлера. Це теж у принципі нюанс, який також має значення. І тут я би сказав, вочевидь, що рішення щодо миротворців виходить на фінішний етап» [72].

Існує західний консенсус щодо розміщення миротворців на Донбасі, і Росію будуть просто дотискати до прийняття цього формату, зауважив О.Леонов. «Не має заморозити конфлікт» - саме так у Європарламенті визначили головну мету перебування миротворців ООН на сході України.

За словами Президента Петра Порошенка, вже створюється атмосфера того, що миротворці потрібні на Донбасі: «У нас на сьогодні більше чотирьох десятків країн погодилися взяти участь у складі миротворчої операції, починаючи від Канади, від представників країн Великої сімки і завершуючи країнами ЄС, які не є членами НАТО: Австрія, Швеція, Фінляндія і багато-багато інших» [73].

Миротворці мають забезпечити проведення вільних виборів на Донбасі - на цьому наголосив Президент України Петро Порошенко: «Миротворці також мають забезпечити проведення вільного волевиявлення громадян на Донбасі, враховуючи також голоси тимчасово переміщених осіб - а мова йде про 1 млн 600 тис людей, яких позбавили права обирати місцеву владу та боротися за повернення України... Нам потрібна повноцінна миротворча місія, яка матиме мандат, повноваження і можливості щодо роззброєння збройних формувань російського або місцевого походження, підконтрольних росіянам, які в порушення закону окупували Донбас» [74].

Порошенко також закликав позбавити Росію права вето у Радбезі ООН, на його думку, країна-агресор має бути позбавлена можливості блокувати рішення Ради безпеки ООН: «Організація Об'єднаних Націй потребує у негайному реформуванні. Треба позбавити права вето країну-агресора. Також треба підвищити ефективність безпеки інших союзів, у тому числі - НАТО. І широко відкрити двері для України у безпеці цього об'єднання» - заявив Порошенко [75].

На думку представника України в Тристоронній контактній групі (ТКГ) із врегулювання ситуації на Донбасі Ольги Айвазовської, ООН може переглянути право вето Російської Федерації у питанні введення миротворчої місії на Донбасі: «Форматів переговорів багато. Є формати інформаційні, є комунікаційні. Також, як і поліцейська місія ОБСЄ, о котрій говорили, рішення по ній могло б бути прийнято виключно у Відні. Що стосується миротворчої місії, рішення по ній буде прийматись у Нью-Йорку... Навіть якщо під час Совбезу ООН Російська Федерація накладе вето, все більше і більше розмов про те, що треба переглядати внутрішні процедури, тому що дане вето свідчить про неспроможність організації працювати... Право вето було б великою помилкою, або воно потребує у реформуванні. Можливо, що передумовами стануть Сирія - Україна у частині певних місій або рішень у Совбезі ООН» - заявила Айвазовська [76].

Але спеціальний представник США стосовно України Курт Волкер припускає, що РФ не використає право вето щодо миротворчої операції ООН. Дипломат розглядає місію ООН як «перехідний механізм для того, щоб перейти від теперішньої ситуації, коли контроль здійснює РФ, до ситуації, коли контроль буде українським». Волкер вважає, що Росія всеж погодиться на проведення миротворчої місії на Донбасі і не стане використовувати право вето у Радбезі ООН: «Ніхто не пропонує це нав'язувати - Росія бачить це як конструктивний механізм для імплементації мінських домовленостей, тому ідея російського вето не повинна виникнути» [77].

Також Курт Волкер розповів про можливий формат миротворчої місії в Україні. Запропонований формат миротворчої місії для України не є традиційним для Організації Об'єднаних Націй: «Місія в Україні буде тимчасовою, базуватись на добровільній участі інших країн і потребуватиме згоди Росії», - заявив спецпредставник США [78].

Завданням такої місії, на думку Волкера, має стати забезпечення безпеки на окупованих територіях на час виведення Росією своїх військ, створення умов для проведення місце-

вих виборів, а також амністії для тих, хто чинив злочини у рамках конфлікту. Саме такий формат миротворчої місії дозволить досягти виконання Мінських домовленостей. «Зрештою, відбудеться передача територій під контроль України», - наголосив посадовець.

Такий формат дозволить зробити миротворчу місію в Україні менш витратною для ООН і такою, що сприяє врегулюванню конфлікту, а не його замороженню, вважає Курт Волкер.

Нагадаємо також те, що в березні 2018 року Волкер закликав ліквідувати ДНР та ЛНР. Тоді він зазначив, що терористичні організації Донецька народна республіка та Луганська народна республіка не відповідають Конституції України та мінським угодам, оскільки домовленості спрямовані на відновлення суверенітету і територіальної цілісності України. Курт Волкер вимагав також від РФ припинити залякувати представників ОБСЄ на Донбасі [79].

Виходячи з викладеного, ми бачимо, що США готові до компромісів з Росією по миротворцях на Донбасі. Не виключено, що і на російський варіант введення «блакитних шоломів». США, вочевидь, хочуть спонукати Росію до якихось дій по місії ООН, тому дають сигнали, зокрема говорять, що участь країн у місії буде добровільною і немає ніякого примусу.

Утім, Росія вже третій місяць мовчить щодо питання по введенню миротворців. Мотиви такої тактики цілком зрозумілі.

Як пояснив колишній повноважний посол США в Україні Стівен Пайфер, Росія зацікавлена в заморожуванні війни на Донбасі, тому Кремль не погоджується на введення миротворців ООН на неконтрольованій Україною ділянці російсько-українського кордону. На його думку, та ціна, яку РФ платить за конфлікт, терпима [80].

Росія не реагує на пропозицію США по миротворцях. Сурков сказав, що повідомить про рішення РФ. В свою чергу, Дмитро Песков стверджує, що процес двосторонніх переговорів Вашингтона і Москви в форматі Волкер - Суркова припинений. Кремль тримає паузу, наочно демонструючи, що остаточне слово за

Росією. І рішення про введення миротворців і формат місії, по суті, буде рішенням РФ [80].

Іде дипломатична гра: Росія намагається зберегти за собою Донбас і зміцнити вплив в усій Україні, США дають Росії можливість вивести війська з Донбасу і при цьому «не втратити обличчя» Путіну.

Втім, сам Путін у нещодавній телефонній розмові з Меркель ще раз підкреслив червону лінію, за яку Москва не перейде: Росія лишається на тих самих позиціях - місія ООН лише для охорони спостерегачів ОБСЄ.

Політолог відмітив, що Росія зараз очікує від США погодженні з ЄС поправки до висунутих на дубайській зустрічі пропозицій. Окрім цього, переговори ускладнив також і прийнятий в Україні закон про інтеграцію Донбасу, який нібито робить неможливою реалізацію Мінських домовленостей і погіршує можливості для урегулювання конфлікту на Донбасі.

На думку О.Чеснакова, Кремль також бажає побачити, яку позицію займе новий голова Держдепу США Майкл Помпео.

Щодо позиції Помпео стосовно України, то для РФ мабуть вона не стане приємним сюрпризом. Як заявляв раніше Волкер, то на той час ще кандидат на посаду держсекретаря США Майк Помпео підтримував теперішню політику США стосовно України: «Я декілька разів зустрічався з кандидатом на посаду держсекретаря США Майком Помпео і він сказав, що задоволений нашою політикою стосовно України» [78].

Американська дипломатія всіляко допомагає встановити мир в Україні, зокрема через представника США з питань України Курта Волкера і тепер чекає на відповідь Кремля, розповіла посол США в Україні Марі Йованович: «Коли ми дивимось на смерть і руйнування, спричинені силами, якими керує Росія останні чотири роки, ми далі хочемо допомогти знайти рішення. Я знаю, що ви в курсі, що посол Курт Волкер керує нашими зусиллями намагатися працювати не тільки з росіянами, але й з Україною та з однодумцями, перш за все, з партнерами «нормандської четвірки» - Францією та Німеччиною. Але є

й багато інших країн, які також хочуть допомогти. Тому він, очевидно, має план, він працював з росіянами над цим, і ми очікуємо на російську відповідь. І ми ще не отримали цієї відповіді. Отже, я думаю, що наступний крок за Росією», - переконана посол [81].

Тож яким буде цей крок Росії? З великою ймовірністю представники США і РФ зустрінуться. Але навряд чи вони знайдуть компроміс щодо місії ООН, тому США повинні поставити Росії ультиматум - таку думку висловив політичний експерт Сергій Постолювський.

Як вважає політолог: «Путіну вигідно тримати далі ситуацію на Донбасі в стадії конфлікту низької інтенсивності. Коли немає активних великих бойових дій, але, на жаль, щодня гинуть люди. Тому президент РФ не хоче введення миротворців... США та Росія будуть і далі обговорювати тему введення миротворчого контингенту на Донбас. Але результату не буде, поки США не поставлять Росії конкретний ультиматум. Вашингтон повинен визначити терміни введення місії ООН і відповіді Москви. Якщо Кремль буде мовчати, це означатиме, що Росія проти місії ООН. І тоді США вводять нові санкції», - переконаний Сергій Постолювський [82].

Нам залишається надіятись на те, що «блакитні шоломи» ООН допоможуть встановити мир в Україні. У разі введення міжнародного миротворчого контингенту на Донбас він або підтримуватиме мир, або примушуватиме до нього, при цьому кількість особового складу може становити від 10 до 40 тисяч - про це заявив міністр оборони Степан Полторак [83].

Нагадаємо, на сьогодні понад 40 країн погодилися взяти участь у миротворчій операції на Донбасі. За попередніми підрахунками, на утримання такого контингенту буде потрібно приблизно 1,2-1,5 млрд. доларів на рік [84].

У листопаді 2017 року по всій території України, за винятком ОРДЛО і окупованого Криму, кампаніями SOCIS, КМІС, «Рейтинг» і Центру Разумкова проводилося опитування громадської думки.

Дані опитування говорять про те, що абсолютна більшість громадян України (59,2%)

виступають за повернення тимчасово окупованих територій Донбасу політико-дипломатичним шляхом.

За воєнний наступ на окуповані території і повернення їх за допомогою застосування сили виступають 12,1% українців. Ще 10,4% громадян нашої країни підтримують ізоляцію окупованих територій і замороження конфлікту з надією, що вдасться повернути їх пізніше.

Крім цього, 8,6% респондентів виступили за повну відмову від будь-яких спроб повернути окуповані території Донбасу, вважаючи, що Україні буде краще і без них.

Більшість українських політиків та пересічних громадян вважають, що подальшої ескалації військового конфлікту необхідно уникати, але нам треба бути готовими дати відповідь на будь-які провокації ворога.

Також у цілому громадяни України підтримують ідею введення миротворчого контингенту на Донбас: «Повністю підтримую» - 31,9% респондентів, «Скоріше підтримую» - 28,1% [85].

Народний депутат України Іван Вінник вважає, що будь-який прояв гібридної війни має передбачати гібридну відповідь: «Мінські домовленості - це не юридичний документ, а дипломатично-політичний пакт. І підписи, які стоять там, засвідчують, що сторони бачили і прочитали цей документ. Мінські домовленості змінювалися залежно від переговорної позиції сторін, відтак Україна була слабкішою у 2014 році, дещо сильнішою в 2015 році, і суттєво сильніша зараз... сьогодні ми вже можемо рухатися далі, щоб назвати не тільки тих, хто фінансує тероризм, а й ту сторону, яка є його джерелом, тобто Російську Федерацію» [86].

Пропозиція віддати Росії Донбас є дуже небезпечно, таку точку зору має заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій Георгій Тука. Агресія Росії не обмежиться лише Сходом України, а наші поступки лише посилять її апетит. За його словами, наступними регіонами, які Росія захоче захопити, можуть бути Херсон, Одеса, Миколаїв, Харків, і навіть Західна Україна - Закарпаття: «...є таке поняття, як вектор сили. Якщо зараз

з боку Росії цей вектор сили спрямований саме на Донбас, то як тільки буде зниження напруження на тій території, то абсолютно хибна точка зору, що на цьому все закінчиться. Цей вектор сили буде спрямований в інший напрямок нашої Батьківщини...» [87].

Саме тому, Україна ніколи не відмовиться від своїх територій, - впевнений міністр внутрішніх справ Арсен Аваков: «Окуповані території - це не тільки Донбас, але і Крим. Філософія, яку нам рано чи пізно запропонує Росія, - забирайте свій Донбас, але підпишіть правою рукою, що ви відмовляєтеся від Криму. Неприйнятно. Україна ніколи не відмовиться ні від Криму, ні від Донбасу» [88].

Спочатку звільнення, а потім вибори - за таких умов на території ОРДЛО можливе проведення легітимних виборів. Заступник голови СБУ Віктор Кононенко розповів з цього приводу наступне: «Вибори на Донбасі можливі тільки після відновлення всіх українських інституцій. Коли всі інститути будуть відновлені та будуть працювати, тоді ми можемо говорити про вибори. Вибори на даному етапі, поки ці території є тимчасово не підконтрольними, вони розглядалися Росією неодноразово, і від них відмовилися, тому що вони ніким не будуть визнані, бо на сьогодні не визнані всі керівні органи цих псевдо республік» [88].

А щодо термінів проведення парламентських виборів в ОРДЛО, то вони не можуть проводитися упродовж 5-7 років після звільнення: «Це міжнародна практика, нормальна практика. Люди повинні трошки охолонути від змін. Що стосується місцевої влади, то я наполягаю, що вибори повинні провести і наполягаю на тому, що байдуже з політичної точки зору, як ці люди будуть налаштовані. У якийсь момент вони в значній мірі будуть проросійськими, але функція їх буде не політична, а функція їх буде - забезпечення якості життя» - заявив міністр внутрішніх справ [88].

Арсен Аваков переконаний в тому, що мінські домовленості не працюють, а для вирішення ситуації необхідно прийняти нову угоду: «Я вважаю, що мінські угоди мертві і говорити про це вже не варто. Потрібно відда-

ти належне, що мінські угоди були необхідні як механізм припинення вогню. Чи можуть Мінські угоди бути імplementовані під реальний механізм для досягнення миру і розв'язання конфлікту? Моє глибоке переконання, що ні» [89].

На думку Авакова, повинні бути наступні угоди - «віденські, паризькі, будь-які інші, в які б дуже ясно були б інтерпретовані основні принципи, котрі закладені ... Перше - це повне виведення всіх російських військових з'єднань з території України, контроль на кордоні України спільно з миротворцями, ... введення органів юстиції України на території України, що окуповані зараз на Донбасі і в Криму, проведення виборів» [89].

Також міністр висловився про необхідність прийняття закону про колаборантів: «Якщо люди співпрацювали з місцевими адміністраціями, вимушено або по слабкості, в тій чи іншій мірі, то ось тут повинна бути наша воля примирення і ми повинні визначити, що ми цю сторінку перевернули» [89]. Але філософія амністії повинна виходити з того, «чи є на руках кров українських солдат», і якщо є, то механізми амністії працювати щодо таких осіб не повинні.

На думку Авакова, звільнення Донбасу можна домогтися наступним шляхом: «Миротворці спільно з українськими силами стають на межу України міжнародно визнану. З території України йдуть всі підрозділи РФ, забирають з собою всі ці напівбандитські організації ... І туди вводяться органи юстиції: ніяких народних міліцій, ніяких своїх додаткових судів, все виключно на законодавчому та юридичному полі України» [89].

Цей шлях потребує багато часу та колосальних фінансових вкладень: «20-30 млрд, знадобиться багато років, від 5 до 10 років, щоб пройти по шляху реабілітації» - такими є прогнози глави МВС України.

Отже, анексований Крим Володимир Путін не погодиться віддати - це зрозуміло. А чи зміниться стратегія Кремля щодо Донбасу в 2018 році?

Щоб допомогти Росії зробити правильний вибір, Україна має не зволікати, а діяти, і вона

це робить. Саме за таких умов в Україні було прийнято Закон про реінтеграцію Донбасу. 18 січня 2018 року Верховна Рада 280 голосами ухвалила у другому читанні і в цілому закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій і Луганській областях».

Отже, новоприйнятий закон називає речі своїми іменами: Росію - агресором, окуповані території - окупованими. Тепер війна - це не антитерористична операція, а «відсіч і стримування російській збройній агресії». Прифронтовими районами керуватимуть військові, і вони там отримали значно більше прав.

Що змінює цей закон? Спробуємо коротко викласти його суть:

- Росію визнано агресором і окупантом;

«Російська Федерація чинить злочин агресії проти України та здійснює тимчасову окупацію частини її території за допомогою збройних формувань Російської Федерації», - вказується у преамбулі [90]. Закон встановлює, що Росія є державою-агресором як у Криму, так і на Донбасі. В законі чітко описано дії Росії як єдиний акт агресії, що розпочався 20 лютого 2014 року і триває досі.

Відтепер у законі закріплено, що на Україну напала Російська Федерація. Росія - агресор і окупант, частина території Донбасу нею окупована. Які саме це території, визначатиме президент за поданням Міністерства оборони.

- Війну на Донбасі описано в термінах і рамках міжнародного права;

Закон не містить жодних згадок про Мінські домовленості. Це є сигналом світу: гібридні мінські домовленості для нас важать лише стільки, наскільки вони відповідають нашим національним інтересам.

- Докладно описано механізм російської агресії і вчинені окупантами злочини;

Закон визначає, що «збройна агресія Російської Федерації розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових відомств Російської Федерації, а також шляхом організації та підтримки терористичної діяльності»[91].

Також відзначаються факти обстрілів цивільних об'єктів, жертв серед цивільного населення, затримання заручників та їх вивезення в Росію, катувань, позасудових страт, поширення російських податків та обігу рубля на окуповані території. Акт агресії і самооборона країни від агресії де-факто означають війну.

- Окремі райони Донеччини й Луганщини визнано тимчасово окупованими територіями, а їх незаконну «владу» – окупаційною адміністрацією Росії;

- Акти та документи окупаційної адміністрації не визнаються;

Два винятки - свідоцтва про народження чи смерть громадян України - їх визнаватимуть.

- Відповідальність за наслідки окупації покладається на Росію;

Окремо підкреслюється, що «Україна не несе відповідальності за незаконні дії та рішення Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» [91].

Незаконні збройні формування «ЛНР» і «ДНР», які фактично керують окупованими територіями, є «представниками окупаційних адміністрацій РФ».

- Закон гарантує непорушність майнових прав;

- Головна ціль держави – звільнення окупованих територій та відновлення на цих територіях конституційного ладу;

- Визначено головні складові політики України щодо відновлення суверенітету над окупованими територіями;

- Визначено способи захисту прав і свобод цивільного населення на окупованих територіях;

- Уряд має створити міжвідомчий координаційний орган;

- Ключова роль переходить до армії;

Документом регулюють правові основи використання Збройних сил України на сході країни. У законі окрема увага приділяється запровадженню воєнного стану. У випадку введення воєнного стану координацію і контроль на окупованій території здійснює Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ за керівництва Ген-

штабу. До ухвалення закону АТЦ координувала СБУ.

Командувач Об'єднаних сил здійснюватиме керівництво силами та засобами суб'єктів, що беруть участь у заходах через об'єднаний оперативний штаб. 16 березня 2018 року командувачем Об'єднаних сил на сході країни президент України Петро Порошенко призначив заступника начальника Генштабу генерал-лейтенанта Сергія Наєва.

Командувач об'єднаних сил буде підпорядковуватися головнокомандувачу, яким є президент, та начальнику генерального штабу. Керувати операцією буде Генеральний штаб.

Закон посилається на Статут ООН, що визначає право держав на самооборону.

- Військові отримують широкі повноваження, при цьому права людини можуть бути значно обмеженими;

Закон запроваджує поняття «зон безпеки» - смуг вздовж лінії розмежування. Там усі силовики - армія і поліція - матимуть розширені повноваження.

- Регулюється порядок переміщення людей і товарів через лінію розмежування;

- Президенту розв'язані руки для застосування військ;

- Закон може поширитися й на інші області, якщо російська агресія пошириться на інші території України;

- Вільна економічна зона у Криму скасовується, відтепер Крим - просто окупована територія;

- Встановлено порядок взаємодії цивільної й військової влади;

Отже, закон посилює позиції України в питанні звільнення окупованих територій на міжнародній арені, посилює правові підстави як для мирної, так і для силової деокупації цих територій. Закон значно посилює можливості військових і президента використовувати всі засоби для відсічі ворогу. Водночас, він передбачає значні обмеження прав людини на Донбасі [91].

20 лютого президент України Петро Порошенко підписав Закон «Про особливості державної політики щодо забезпечення державного суверенітету України на тимчасово

окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях», а 26 лютого він набув чинності.

Підписуючи закон, Петро Порошенко заявив також, про те, що закон «жодною буквою не порушує міжнародних зобов'язань України, включаючи Мінські домовленості» [92].

Президент України висловив переконання, що головним сигналом закону про відновлення суверенітету над Донбасом є реінтеграція окупованих територій України саме мирним, політико-дипломатичним шляхом.

Але при цьому, ухвалений нещодавно закон про окуповані території Донбасу не виключає силового шляху звільнення ОРДЛО, таку заяву зробив Секретар Ради безпеки і оборони України Олександр Турчинов: «Ми не кажемо, що сьогодні можемо звільнити територію виключно силовим шляхом. Але цей закон не виключає такого шляху і створює для цього передумови. Щоб не треба було ухвалювати додаткові законодавчі акти, які б забезпечили правове поле для застосування сили під час протидії агресору» [93].

Водночас закон не перекреслює мирний шлях, навпаки, сьогодні ніхто не скасував Мінські угоди. Так, Росія їх саботує, ... але дипломатичний шлях, ... залишається одним із пріоритетних, - наголосив Турчинов [93].

Про те, яким чином цей закон вплине на перебіг подій на сході України, висловились також українські політики та військові.

Україна отримала можливість використовувати зброю на сході у повному обсязі, про це заявила представник президента у Верховній Раді Ірина Луценко.

За словами Ірини Луценко, закон дозволяє не тільки продовжити санкції, але й закупувати летальну зброю для потреб ЗСУ: «Ми визнали, що ми країна, котра самообороняється. Це дає нам можливість залучати зброю у повному обсязі, використовувати ЗСУ та війська спеціального призначення, а також закупувати летальне озброєння у наших країн-партнерів» [94].

У Кремлі оперативно відреагували на прийнятий Верховною Радою закон про реінтеграцію Донбасу. В Росії це розцінили як сигнал

про підготовку до війни, саме так можна трактувати офіційне повідомлення Міністерства закордонних справ РФ: «З моменту схвалення в першому читанні (6 жовтня 2017 г.) цей документ, хоча і зазнав певних коректив, але зберіг головну націленість - законодавчо підтвердити лінію Києва на рішення «проблеми Донбасу» силовим шляхом» [95].

У російському МЗС також заявили, що президент України Петро Порошенко «отримує необмежені, близькі до диктаторських, повноваження на придушення інакомислення і невдоволення» і згадали про рішення США надати Україні озброєння [95].

В Росії підкреслюють, що прийнятий закон суперечить Мінським угодам. Міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров заявив, що закон про відновлення суверенітету над тимчасово окупованими територіями Донбасу «перекреслює» Мінські угоди [96].

Заяви Росії про те, що закон порушує Мінські домовленості спростовує представник Державного департаменту США з питань України Курт Волкер. «У законі просто йде мова про те, що ми бачимо власними очима. А те, що там немає згадки про «Мінськ», не означає, що він суперечить «Мінську», - сказав Волкер [92].

За таких умов, коли Російська Федерація п'ятий рік веде проти України неоголошену війну, питання про дружні стосунки зі східним сусідом не на часі. «Напевно, підійде момент, коли нам треба буде розривати дипломатичні відносини. Напевно, зараз ще не той критичний момент розриву», - заявила у березні представник президента Ірина Луценко [97].

У МЗС України пояснили, чому договір про дружбу з РФ не можна продовжувати. «Дію Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ не можна продовжувати, оскільки РФ брутально його порушила, особливо, що стосується проведення виборів російського президента в окупованому Криму», - на цьому наголосила заступник голови МЗС України з питань європейської інтеграції Олена Зеркаль [98].

Міністр закордонних справ України Павло Клімкін анонсував, що зовнішньополітичне

відомство підготувало пропозиції щодо денонсації Договору про дружбу, співпрацю і партнерство з Росією 1997 року через грубе порушення Росією його основних положень.

Україна і Росія з початку російської агресії призупинили дію або розірвали 44 договори: «До 2014 року Україна і РФ уклали 451 міжнародний договір. Після початку збройної агресії ми почали інвентаризацію правової бази двосторонніх відносин з Росією ... Станом на квітень 2018 року по нашим даним було виконано всі необхідні внутрішньодержавні процедури і прийнято рішення про призупинення або зупинення дії одного міждержавного договору, 25 міжурядових договорів (20 з ініціативи України, 5 - Росії), 18 міжвідомчих договорів», - повідомила Олена Зеркаль [99].

У квітні 2018 року Україна прийняла рішення частково розірвати договір із РФ. Петро Порошенко ініціює припинення дії окремих положень договору про дружбу з Росією. Україна використовує положення деяких пунктів договору про дружбу з Росією, позиваючись проти неї за злочини на території нашої держави.

«Повне розірвання договору рішенням Верховної Ради зараз не зовсім в інтересах України. У цьому договорі є основоположні позиції щодо поваги до українських кордонів, їхньої недоторканності з боку Російської Федерації. Ми не зацікавлені в розірванні цих положень. Будемо в подальшому використовувати їх, зокрема, в судовому порядку із захисту наших державних інтересів», - таке пояснення дав народний депутат Іван Вінник [100].

Переведення формату Антитерористичної операції в операцію Об'єднаних сил на Донбасі відбулося 30 квітня. Переформатування зробить дії українських військових «ефективнішими не лише у відсічі збройній агресії, а й у протидії диверсійним групам», переконаний президент Петро Порошенко [101].

Тристороння контактна група (ТКГ) щодо врегулювання ситуації на сході України надалі збиратиметься в Мінську: «Зміна формату антитерористичної операції на воєнну не позначиться на ході переговорного процесу в Мінську. Нинішня форма збережеться...

Зміна формату або майданчика переговорів - зовсім не запорука ефективності... в пошуку компромісу» [102].

Призначений президентом командувач Об'єднаних сил генерал-лейтенант Сергій Наєв пообіцяв підготувати ЗСУ до звільнення Донбасу. Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков також заявив, що підрозділи МВС готуються до деокупації Донецької та Луганської областей: «Ми розуміємо, що звільнення території Донбасу та відновлення контролю над східним кордоном буде поліцейською операцією із залученням миротворчих сил, а не військовою. Сили МВС ... готуються до цього варіанту», - сказав Аваков [103].

Український дипломат Роман Безсмертний вважає, що після чотирьох років бойових дій і десятків тисяч жертв владі так і не вистачило мужності назвати речі своїми іменами: «Ніяка це не АТО, ніяка це не Операція об'єднаних сил. Для солдатів, офіцерів, мирного населення – це жорстока і кривава війна ... у якій так і не видно кінця краю» [104].

24 квітня Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила рішення, у якому фактично визнала окупацію окремих районів Донбасу Російською Федерацією. Асамблея майже одногосно підтримала дві поправки, які підтверджують, що неконтрольовані урядом території Донецької та Луганської областей є «територіями, які перебувають під фактичним управлінням Російської Федерації» [105].

Також у цій резолюції ПАРЄ підтвердила засудження російської агресії проти України, яка здійснена у порушення міжнародного гуманітарного права та принципів Ради Європи.

Внаслідок російської війни на Донбасі і в Криму Україна має більше 1 мільйона 700 тисяч переселенців. Це найбільша кількість переміщених осіб з часів Другої світової війни в Європі. ПАРЄ закликала Росію припинити постачання зброї та військових на Донбас. Таким чином Європа сподівається припинити хвилю переміщення людей в Україні: «Асамблея закликає російський уряд поважати права внутрішньо переміщених осіб, зокрема утриматися від постачання зброї, боєприпасів та військового персоналу» [106].

Тим часом в СБУ повідомляють про плани Росії створити передумови для введення військ на українську територію восени цього року під приводом захисту прав російськомовного населення. Заступник голови Служби безпеки України Віктор Кононенко заявив, що керівництво РФ планує наступальну операцію в Україні [107].

Однак, на думку британського політолога Тараса Кузьо, РФ навряд чи піде у повномасштабний наступ: «Україна - це не маленька країна. Я вважаю, що у 2014 році Росія вже програла, тому знову не наважиться затягти війну... скоріше за все, це будуть лише провокації» [108].

Але, якщо говорити про застосування російської армії в Україні зараз, то така вірогідність зберігається. Про це заявив народний депутат України Андрій Ілленко: «Якщо ми говоримо про можливість повномасштабного вторгнення російської армії в Україну і чи є така вірогідність, то так, така вірогідність є... Окрім повномасштабного вторгнення, зараз вони будуть намагатися максимально посилити свій політичний вплив всередині країни» [109].

Щодо прогнозів політиків та експертів стосовно перспектив розв'язання конфлікту на Донбасі, то більшість схиляється до того, що війна на сході України триватиме, хоча є і більш оптимістичні сценарії. Отже, погляди фахівців на майбутнє нашої країни розділились.

Зусилля російської дипломатії на сьогодні в дійсності спрямовані тільки на те, щоб не допустити на Донбасі припинення бойових дій. Позиція Росії, в перекладі з «захаровсько-лавровської» мови і всієї російської дипломатії, звучить насправді так – «що завгодно, тільки не мир, не допустимо!» - пояснив російський журналіст Олександр Невзоров [110].

Путін намагається обдурити і послабити увагу Заходу, таку думку висловив російський опозиційний політик Костянтин Боровий: «Мені здається малоімовірним, що Путін змінить свої підходи... Якщо Путіна, наприклад, запитають про повернення Криму, то

він знову, напевно, скаже фразу, що про це не може бути й мови. Тобто агресивна політика і позиція Кремля не змінюється. Тому готовність до переговорів по захоплених Путіним територіях можна сприймати як знуцання...» [111].

Україні навряд чи варто розраховувати на повернення Донбасу та Криму поки у Росії править Володимир Путін, заявив російський адвокат Ілля Новіков.

На думку експерта, навіть зважаючи на серйозні санкції, поки живий Путін, від окупованих територій не відмовиться і на поступки не піде: «... зрозуміло, що за життя Путіна Крим не повернуть. Якщо ми говоримо про чесний і остаточний вихід Росії із Донбасу, я припускаю, що знову ж, за життя Путіна Росія добровільно з нього не вийде» [112].

У Росії існує військова та ідеологічна доктрина про експансію на багато країн світу, включаючи Євросоюз, реалізацію яких країна-агресор почала з Криму і сходу України, про це розповіла полковник СБУ Юлія Лапутіна.

За її інформацією, для експансії Росія спочатку розробляє і вибудовує ідеологічну доктрину, потім закріплюються механізми, які легалізують процес ведення агресивної політики: «Створюють, ... елементи так званої «м'якої сили», які дозволяють агресору діяти приховано... Після «м'якої сили» йде реалізація військових сценаріїв. Далі відбувається те, що ми бачимо в багатьох країнах - підтримка терористичних рухів» [113].

Путін хоче, щоб на Донбасі завжди була війна, заявив експерт з питань зовнішньої та безпекової політики Олександр Хара: «Для Путіна - це лише пропаганда і намагання відшукати додаткові інструменти для ведення війни проти України. Його головною ціллю є обмеження нашого суверенітету. Тимчасова міжнародна адміністрація, ідея з миротворчою місією ООН - для Путіна це не інструменти припинення війни, досягнення миру. Це спосіб залишити на цій території джерело неспокою та можливість у потрібний момент розпочати нову хвилю конфлікту», - сказав дипломат [114].

Україні не варто повністю відмовлятися від ідеї силового звільнення окупованих територій Донбасу, адже Росія найближчим часом не має наміру змінювати свою тактику, а ефективність переговорів викликає сумніви, таку думку висловив військовий експерт Олег Жданов. Він також упевнений, що переговори по врегулюванню конфлікту не принесуть результатів: «Путін не дасть задній хід. Для нього це смерті подібно» [115].

Путін може погодитись лише на один вид операції місії ООН на Донбасі – розміщення миротворців на лінії розмежування сторін: «Коли миротворчі контингенти стоятимуть на лінії розмежування - і більше нікуди не втручатимуться. Тобто ООН стоїть, як щит, між двома сторонами конфлікту ... Путін ніколи не піде навіть на компроміс. Тому що йому це не потрібно. Йому не потрібна незалежна Україна. Він цей конфлікт на Донбасі почав для того, щоб «прибрати» Україну, як державу, з політичної орбіти світу. А тому чекати того, що він піде на компроміси ... - не варто», - зазначив Жданов [116].

Миротворча місія не може зупинити збройну агресію Росії, вважає політолог Олександр Хара: «У нас є збройна агресія однієї країни проти іншої - і частина окупованих територій. Натомість, на жаль, лише нещодавно наш Парламент спромігся визнати Росію агресором, а території - тимчасово купованими. Але це лише півкроку. Більше кроків виконавча влада не робить, а це розірвання дипломатичних стосунків з країною-агресором і таке інше ... варто розуміти, що для Росії припинення війни на Донбасі - це неможливий крок, оскільки ця війна є інструментом впливу на Київ, способом обмежити суверенітет всієї України», - зазначив він [117].

Військовий інструктор-волонтер Цві Аріелі з Ізраїлю вважає, що миротворчий контингент ООН на сході України «заморозить» збройний конфлікт за участю Росії на Донбасі: «Позитивно - те, що буде гинути менше людей. Негативно - тому що це заморозить конфлікт практично назавжди. Тоді краще відмовлятися від цих територій на законодавчому рівні - і рятувати тих людей, які хочуть повернутися в

Україну... Миротворці - це ще одна «стіна». Нема жодного прецеденту в сучасній історії, щоб миротворці допомогли завершити конфлікт або повернути будь-якій державі окуповану територію», - пояснив військовий експерт [118].

Однак, наряду з тривожними, є і достатньо оптимістичні оцінки та прогнози інших фахівців, щодо війни на Донбасі.

Так перший президент України Леонід Кравчук переконаний, що у очільника Кремля Путіна вже вичерпалися ресурси, аби продовжувати війну й впливати на ситуацію на окупованому Донбасі [119].

Кравчук заявив, що маючи такого сусіда, як Росія, Україна просто не має іншого виходу, крім вступу до НАТО.

З вірогідністю 90% ця війна вже закінчилась, – вважає колишній міністр оборони України Анатолій Грищенко. «...Якщо говорити про активну фазу війни, коли задіяні бригади, батальйони та групи, коли є широкомасштабний наступ, то з вірогідністю 90% вона вже закінчилась. Коли закінчиться весь цей конфлікт і коли буде повернуто окуповані території - не швидко. Для того, щоби це прискорити, треба докласти максимум дипломатичних зусиль, має бути економічний, фінансовий та інші форми тиску на Путіна і його найближче оточення. Також на першому етапі треба перекрити кордон, який зараз ми не контролюємо. ... Та поки що готовності піти на такий крок з боку Кремля немає», - зазначив Анатолій Грищенко [120].

Війна на Донбасі може тривати й чверть століття за аналогом до подібних світових конфліктів, однак є шанс, що цей конфлікт може бути завершений швидше, – так вважає представник України у підгрупі з питань безпеки Тресторонньої контактної групи Євген Марчук. «Такий острах є, але я думаю, що може бути ситуація врегульована і значно раніше», - сказав Марчук [121].

Дмитро Тимчук, народний депутат України, член Комітету з питань національної безпеки і оборони, взагалі заявив, що ЗСУ можуть перемогти самі окупаційні сили на Донбасі: «Якщо маємо справу лише з формуваннями

окупаційних військ, які є в складі першого армійського корпусу «ДНР», і другого армійського корпусу «ЛНР», то в ЗСУ є стовідсоткова гарантія отримати перемогу впродовж якщо не тижнів, то місяців. Наше військово-політичне керівництво, коли розглядає плани можливої широкомасштабної операції зі звільнення Донбасу, враховує і варіант початку масштабної російської агресії, де в нас шансів, на превеликий жаль, не дуже багато. Два корпуси за штатом, близько 50 тисяч, але якщо брати те, що є, то десь 36 тисяч. Але ж є 260 тисяч російських військ на кордоні. Маємо це враховувати» [122].

Миротворці будуть не скоро, так ситуацію по Донбасу роз'яснив Леонід Кучма: «Історія з введенням миротворців ООН на Донбас буде дуже тривалою і займе кілька років, а змінити формат переговорів з «нормандського» або «мінського» на «будапештський» - неможливо... В часі це настільки тривала процедура, я не знаю, чи витримаємо ми чи ні. Це практично кілька років, тільки Рада безпеки (ООН) буде кілька років, а потім потрібно знайти гроші, потрібно знайти людей, які сюди придуть, потім через кожні півроку їх потрібно міняти» [123].

Віце-прем'єр-міністр України Іванна Климпуш-Цинцадзе також заявила, що миротворці ООН не зайдуть на окупований Донбас до кінця 2018 року: «Я не бачу, яким чином ми могли б мати миротворців на Донбасі до кінця цього року. Чисто через те, що ухвалення рішення про операцію триває протягом півроку. Тому розмови про те, що миротворці можуть зайти протягом декількох місяців, є передчасними» [124].

Формат миротворчої місії на Донбасі залишається спірним питанням для України та Росії. Україна прагне повномасштабної місії, що візьме під контроль усю окуповану Росією територію Донбасу разом із державним кордоном, також Україна не вестиме діалогу з представниками угруповань «ДНР» та «ЛНР» щодо розгортання миротворчої місії ООН в ОРДЛО [124].

Заступник міністра з питань тимчасово окупованих територій і внутрішньо перемі-

щених осіб Юрій Гримчак вважає, що існує три варіанти вирішення конфлікту на Донбасі. Основний план передбачає введення миротворчої місії на територію Донбасу. За його словами, українська армія здатна повністю звільнити окремі регіони Донецької і Луганської областей за два тижні, але вважає військовий сценарій найменш імовірним. Є ще інші два плани, які Гримчак назвав «хорватськими». Другий «хорватський» сценарій розглядається як основний. Він передбачає введення миротворчої місії на територію Донбасу і введення звідти іноземних військ [125].

Спецпредставник Держдепартаменту США з питань України Курт Волкер висловився за постійне посилення санкційного тиску на Росію. Волкер заявив, що вплив західних санкцій на Росію можна оцінювати по-різному, проте для зміни поведінки РФ санкції необхідно постійно посилювати і робити це синхронно з іншими країнами [126].

Москва може повернути Крим Україні так само, як повернула незалежність трьом балтійським державам попри визнання їх радянськими республіками протягом тривалого часу, - таке переконання висловив Курт Волкер. Він також зазначив, що тиск санкцій на Росію продовжуватиметься, поки вона не поверне Кримський півострів Україні [127].

Висновки. Метою російської агресії є підрив незалежності і суверенітету України. Мінські домовленості 2014 - 2015 років, які мали стати основою політичного врегулювання конфлікту на Донбасі, постійно порушуються.

Російська агресія Росії проти України призвела до жахливих гуманітарних наслідків. В ООН констатували, що з квітня 2014 року по листопад 2017 року на Донбасі загинули понад 10225 осіб, понад 24541 було поранено, мова йде про цивільне населення, українських військових і членів збройних груп [128].

У Генеральному штабі Збройних сил України заявляють, що станом на травень 2018 року загинуло 2 тис. 394 українських військових [129].

Близько 1 млн. 600 тис. мешканців Криму та Донбасу були змушені покинути свої домівки як внутрішньо переміщені особи. Станом на сьогодні окупованими залишаються: Автономна Республіка Крим, частина Донецької та Луганської областей, що складає 7,2% території України [130].

У 2017 році Президент України Петро Порошенко висунув ідею введення миротворців на всю територію Донбасу. У відповідь на це президент Росії Володимир Путін висунув вимогу, що миротворці повинні перебувати на лінії розмежування «і ні на жодних інших територіях». Завершення конфлікту на Донбасі залежить від бажання Росії припинити цю війну.

Петро Порошенко у інтерв'ю німецькому виданню Focus заявив про те, що Україна не очікує нових пропозицій задля врегулювання ситуації на Донбасі від Путіна, оскільки Україна більше не довіряє Росії: «Росія, ми нічого неправильного від вас не вимагаємо, але поверніться до цивілізованого діалогу і відведіть свої війська» - сказав Президент України [131].

Бібліографічні посилання

1. Володимир Горбулін: *Кремль готувався до агресії проти України більше 10 років*. vikna.if.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vikna.if.ua/news/category/ua/2016/02/26/50055/view> – 2016. – 26.02. – Заголовок з екрану.
2. *Договор о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Российской Федерацией и Украиной* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakonbase.ru/content/part/680193> – Заголовок з екрану.
3. *Договор между Российской Федерацией и Украиной о российско-украинской государственной границе*. kremlin.ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremlin.ru/supplement/1653> – 2003. – 28.01. – Заголовок з екрану.
4. *ВР визнала Росію країною-агресором*. www.unian.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1036735-rada-viznala-rosiyu-krajinoju-agresorom.html> – 2015. – 27.01. – Заголовок з екрану.
5. *Рада визнала факт військової агресії Росії проти України*. www.unian.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/1069534-rada-viznala-fakt-viyskovoji-agresiji-rosiji-proti-ukrajini.html> – 2015. – 21.04. – Заголовок з екрану.

6. *На Донбассе русских войск вдвое больше, чем местных террористов и бандитов, - британские эксперты.* sprotuv.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sprotuv.info/ru/news/14389-na-donbasse-russkih-voyak-vdvoe-bolshe-chem-mestnyh-terroristov-i-banditov-britanskiye> – 2015. – 11.03. – Заголовок з екрану.
7. *Володимир Горбулін. Тези до другої річниці російської агресії проти України.* uacrisis.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/40347-gorbulin-tezy> – 2016. – 18.02. – Заголовок з екрану.
8. *Ілларіонов: Путін отримав практично все, чого хотів. При цьому не взяв на себе жодних зобов'язань. Всі зобов'язання взяла на себе Україна.* galinfo.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://galinfo.com.ua/news/illarionov_putin_otrymav_praktychno_vse_chogo_hotiv_pry_tsomu_ne_vzyav_na_sebe_zhodnyh_zobovyazan_vsi_zobovyazannya_vzyala_na_sebe_ukraina_185022.html – 2015. – 12.02. – Заголовок з екрану.
9. *Держдепартамент США: санкції діятимуть, поки Росія повністю не виконає Мінські угоди.* www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29037673.html> – 2018. – 13.02. – Заголовок з екрану.
10. *Бюджет на наступний рік буде достатній для переозброєння і просування в реформі ЗСУ, - Полторак.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/453719/byudjet_na_nastupnyyi_rik_bude_dostatniyi_dlya_pereozbroynnya_i_prosuвання_v_reformi_zsu_poltorak – 2017. – 01.09. – Заголовок з екрану.
11. *83,3 млрд грн на армію. Як Міноборони витратить свій бюджет на 2018 рік?* ua.112.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/statji/833-miliardy-hryven-na-armiiu-yak-minoborony-rozpodilylo-svii-biudzheta-na-2018-rik-413970.html> – 2017. – 08.12. – Заголовок з екрану.
12. *Перед втечею Януковича бюджет армії урізали до 0,78% ВВП – Коваль.* www.ukrinform.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2403563-pered-vteceu-anukovica-budzet-armii-urizali-do-078-vvp-koval.html> – 2018. – 15.02. – Заголовок з екрану.
13. *Путін все більше побоюється української армії, оскільки її сила зростає, - экс-командувач Сухопутних військ Польщі.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/453846/putin_vse_bilshe_poboyuetsya_ukrayinskoji_armiyi_oskilky_yiyi_sylya_zrostaye_ekskomanduvach_suhoputnyh – 2017. – 03.09. – Заголовок з екрану.
14. *Наявність миротворців на Донбасі цілком доречна: це пішло б на користь вирішення проблеми, - Путін.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/454055/nayavnist_myrotvortsiv_na_donbasi_tsilkom_dorechna_tse_pishlo_b_na_koryst_vyrishennya_problemy_putin – 2017. – 05.09. – Заголовок з екрану.
15. *Голова МЗС Німеччини про заяву Путіна щодо миротворців на Донбасі: «Зовнішня політика Росії зазнала змін, і ми не повинні втратити цей шанс».* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/454190/golova_mzs_nimechchynu_pro_zayavu_putina_schodo_myrotvortsiv_na_donbasi_zovnishnya_polityka_rosiyi_zaznala – 2017. – 06.09. – Заголовок з екрану.
16. *Кабмін ФРН підтримав ідею розміщення миротворців ООН на всій території Донбасу.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/454267/kabmin_frn_pidtrymav_ideyu_rozmischennya_myrotvortsiv_oon_na_vsiyi_terytoriyi_donbasu – 2017. – 06.09. – Заголовок з екрану.
17. *Миротворці на Донбасі повинні розміщуватися за згодою сторін, що конфліктують. Росія такою стороною не є, - Песков.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/454457/myrotvortsiv_na_donbasi_povynni_rozmischuvatysya_za_zgodoyu_storin_scho_konfliktuyut_rosiya_takoyu_storonoyu – 2017. – 07.09. – Заголовок з екрану.
18. *Введення миротворців на Донбас у запропонованому Кремлем варіанті для нас неприйнятне, - Кучма (оновлено).* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/454542/vvedennya_myrotvortsiv_na_donbas_u_zarproponovanomu_kremlem_variанти_dlya_nas_nepriyinyatne_kuchma_onovleno – 2017. – 08.09. – Заголовок з екрану.
19. *Україна, США, Німеччина і Франція мають готовий проект резолюції щодо миротворців на Донбасі, - Клімкін.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/462428/ukrayina_ssha_nimechchyna_i_frantsiya_mayut_gotovuuyi_proekt_rezolyutsiyi_schodo_myrotvortsiv_na_donbasi – 2017. – 11.11. – Заголовок з екрану.
20. *Зустріч Волкера і Суркова: Росія прийняла лише три з 29 абзаців пропозицій США щодо миротворців на Донбасі.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/462711/zustrich_volkera_i_surkova_rosiya_priyinyala_lyshe_try_z_29_abzatsiv_propozytisyi_ssha_schodo_myrotvortsiv – 2017. – 14.11. – Заголовок з екрану.
21. *Услід за «сирійською» Трамп може зробити «українську» помилку, - The Washington Post.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/464229/uslid_za_syriyiskoyu_tramp_moje_zrobyty_ukrayinsku_pomylku_the_washington_post – 2017. – 27.11. – Заголовок з екрану.
22. *Питання чисельності миротворчої місії ООН на Донбасі обговорюють, - МЗС.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/462939/pytannya_chyselnosti_myrotvorchoyi_misiyi_oon_na_donbasi_obgovoryuyut_mzs – 2017. – 16.11. – Заголовок з екрану.

23. *Тема введення миротворців поки що не є темою переговорів у Мінську*, - Сайдік. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/photo_news/462976/my_mayemo_robyty_vse_nalejne_schob_ne_daty_zamorozyty_konflikt_na_shodi_ukrayiny_golova_minoborony_finlyandiyi – 2017. – 15.11. – Заголовок з екрану.
24. *Канада зосередила свою допомогу Україні на збільшенні можливостей ЗСУ*, - міністр оборони Саджан. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/462316/kanada_zoseredyla_svoyu_dopomogu_ukrayini_na_zbilshenni_mojlyvosteyi_zsu_ministr_oborony_sadjan – 2017. – 10.11. – Заголовок з екрану.
25. *Ми маємо робити все належне, щоб не дати заморозити конфлікт на сході України*, - голова Міноборони Фінляндії. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/photo_news/462976/my_mayemo_robyty_vse_nalejne_schob_ne_daty_zamorozyty_konflikt_na_shodi_ukrayiny_golova_minoborony_finlyandiyi – 2017. – 16.11. – Заголовок з екрану.
26. *США виступають проти участі росіян у миротворчій місії ООН на Донбасі*, - Волкер. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/464133/ssha_vystupayut_protly_uchasti_rosiyan_u_myrotvorchiyi_misiyi_oon_na_donbasi_volker – 2017. – 27.11. – Заголовок з екрану.
27. *Зустріч із Сурковим у Белграді була «кроком назад»*, - Волкер. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/464235/zustrich_iz_surkovym_u_belgradi_bula_krokom_nazad_volker – 2017. – 27.11. – Заголовок з екрану.
28. *В Кремлі odpowiedzi на слова Волкера про «шаг назад» по ситуації на Донбасі*. strana.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strana.ua/news/107944-v-kremle-otvetili-na-zajavlenija-volкера-o-situatsii-v-ukraine.html> – 2017. – 28.11. – Заголовок з екрану.
29. *Волкер: Рішення про майбутнє Донбасу приймає Путін тому Мінські угоди не працюють*. trueua.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://trueua.info/news/volker-rishennya-pro-majbutnye-donbasu-prijmaє-putin-tomu-minski-ugodi-ne-pracuuyut> – 2017. – 28.11. – Заголовок з екрану.
30. *Україна має бути готовою амністувати бойовиків і надати особливий статус Донбасу* - Волкер. www.unian.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/war/2268189-ukrajina-mae-butigotovoju-amnistuvati-bojovikiv-i-nadati-osobliviy-status-donbasu-volker.html> – 2017. – 28.11. – Заголовок з екрану.
31. *Миротворча місія на Донбасі неможлива без згоди РФ - спецпредставник США*. www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/8/7074842/> – 2017. – 08.12. – Заголовок з екрану
32. *Путін: Україна має домовитися із бойовиками «ДНР» щодо миротворців ООН*. www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/14/7075058/> – 2017. – 14.12. – Заголовок з екрану
33. *Посол України в ООН: У питанні миротворців на Донбасі є «червоні лінії», які ніхто ніколи не перейде*. www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/interview/2018/01/9/7075587/> – 2018. – 09.01. – Заголовок з екрану.
34. *Переговори про миротворців ООН на Донбасі провалилися через протидію РФ – посол*. www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2018/01/9/7075797/> – 2018. – 09.01. – Заголовок з екрану.
35. *Екс-голова зовнішньої розвідки розповів про головну проблему в реалізації мінських угод*. www.unn.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1709479-eks-golova-zovnishnoyi-rozvidki-rozproviv-pro-golovnu-problemu-v-realizatsiyi-minskikh-ugod> – 2018. – 13.01. – Заголовок з екрану.
36. *Мінськ змінює пропуску: про перспективи і сценарії перенесення переговорів щодо Донбасу*. 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/minsk_zminyuє_propisku_pro_perspektivi_i_stsenariyi_perenesennya_peregovoriv_shhodo_donbasu_n916655 – 2018. – 19.01. – Заголовок з екрану.
37. *Клімкін: РФ не довіряє миротворчій місії ООН, бажаючи зберегти вплив на Україну*. www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2018/01/22/7076435/> – 2018. – 22.01. – Заголовок з екрану.
38. *ПАРС вимагає від Росії зупинити військову агресію проти України*. www.unian.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/2362112-pare-vimagae-vid-rosiji-zupiniti-viyskovu-agresiyu-proti-ukrajini.html> – 2018. – 23.01. – Заголовок з екрану.
39. *Волкер розповів, коли Росія перегляне свою позицію по Донбасу*. ukr.segodnya.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/politics/volker-rasskazal-kogda-rossiya-peresmotrit-svoju-poziciyu-podonbassu-1108256.html> – 2018. – 24.01. – Заголовок з екрану.
40. *Волкер обговорить з Сурковим завершення війни на Донбасі, як це бачать у США*. expres.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2018/01/25/281750-volker-obgovoryt-surkovym-zavershennya-viyni-na-donbasi-bachat-ssha> – 2018. – 25.01. – Заголовок з екрану.

41. *Волкер заявив, що конфлікт на Донбасі можна зупинити за рік.* strana.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strana.ua/news/119887-volker-zajavil-cho-konflikt-na-donbasse-mozhno-ostanovit-za-hod.html> – 2018. – 25.01.– Заголовок з екрану.
42. *Волкер і Сурков на зустрічі в Дубаї не змогли дійти згоди щодо закону про реінтеграцію Донбасу – ЗМІ.* gordonua.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/war/volker-i-surkov-na-zustrichi-v-dubaji-ne-zmogli-priйти-do-ugodi-za-zakonom-pro-reintegratsiji-donbasu-zmi-228927.html> – 2018. – 26.01.– Заголовок з екрану.
43. *У Кремлі назвали «конструктивною» пропозицію США про миротворців на Донбасі.* ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/3046946/u_kremli_nazvaly_konstruktivnoyu_propozytisyu_ssha_pro_mirotvortsiv_na_donbasi – 2018. – 27.01.– Заголовок з екрану.
44. *Концепція РФ щодо миротворців ООН на Донбасі лише поглибить конфлікт, – Волкер.* www.rbc.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kontseptsiya-rf-mirotvortsah-oon-donbasse-1517170806.html> – 2018. – 28.01.– Заголовок з екрану.
45. *Волкер: РФ не зробила «абсолютно нічого» для врегулювання ситуації на Донбасі.* www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2018/01/29/7076788/> – 2018. – 29.01.– Заголовок з екрану.
46. *Місія ООН буде на всьому Донбасі: Волкер зробив нову заяву щодо миротворців.* ukr.segodnya.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/politics/missiya-oon-budet-na-vsem-donbasse-volker-sdelal-povoe-zayavlenie-po-mirotvorcam-1109439.html> – 2018. – 29.01.– Заголовок з екрану.
47. *«Це було замкнуте коло»: Волкер розповів деталі перемовин із Сурковим.* www.5.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.5.ua/polityka/tse-bulo-zamknete-kolo-volker-rozpoviv-detali-peremovyn-iz-surkovym-163974.html> – 2018. – 29.01.– Заголовок з екрану.
48. *Клімкін назвав безрезультатною зустріч Волкера й Суркова.* tyzhden.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/208679> – 2018. – 30.01.– Заголовок з екрану.
49. *Австрія готова розглянути свою участь у миротворчій місії ООН на Донбасі – Курц.* www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2018/02/8/7077279/> – 2018. – 08.02.– Заголовок з екрану.
50. *Швеція заявляє про готовність до миротворчої місії на Донбасі.* www.ukrinform.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2405281-svecia-zaavlae-pro-gotovnist-do-mirotvorcoi-misii-na-donbasi.html> – 2018. – 17.02.– Заголовок з екрану.
51. *Донбасу потрібні 20 тисяч миротворців: звіт для Мюнхенської конференції безпеки.* www.eurointegration.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2018/02/12/7077416/> – 2018. – 12.02.– Заголовок з екрану.
52. *Миротворча місія - ключова складова мирного мінського процесу, – Порошенко.* www.rbc.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/mirotvorcheskaya-missiya-klyuchevaya-sostavlyayushchaya-1518886515.html> – 2018. – 17.02.– Заголовок з екрану.
53. *Підсумки безпекової конференції у Мюнхені: діалог був, але результату нема.* www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29046781.html> – 2018. – 18.02.– Заголовок з екрану.
54. *Підсумки Мюнхенської конференції для України, на жаль не можна назвати втішними - експерт.* gazetavv.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazetavv.com/news/policy/1519046793-pidsumki-myunhenskoji-koferentsiyi-dlya-ukrayini-na-zhal-ne.html> – 2018. – 19.02.– Заголовок з екрану.
55. *Україна на самоті. Гіркий присмак Мюнхена.* glavcom.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/publications/ukrajina-na-samoti-girkiy-prismak-myuhnena-474767.html> – 2018. – 19.02.– Заголовок з екрану.
56. *Волкер: миротворці стануть найкращим варіантом для захисту російськомовного населення Донбасу.* www.unian.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/10011197-volker-mirotvorc-stanut-naukrashchim-variantom-dlya-zahistu-rosiyskomovnogo-naselennya-donbasu.html> – 2018. – 17.02.– Заголовок з екрану.
57. *Експерт ООН підготував доповідь з врегулювання ситуації на сході України. Про що в ній йдеться?* hromadskeradio.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/news/2018/02/17/u-sshapidgotuvaly-dopovid-z-vregulyuvannya-sytuaciyi-na-shodi-ukrayiny-pro-shcho-v-niy-ydetsya> – 2018. – 17.02.– Заголовок з екрану.
58. *У Росії є ще одна вимога до миротворців, – експерт.* 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/u_rosiyi_je_shhe_odna_vimoga_do_mirotvortsiv_ekspert_n926371 – 2018. – 14.02.– Заголовок з екрану.
59. *Місія ООН не повинна закріплювати російські «перемоги» в Україні, – Ходжес.* www.rbc.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/missiya-oon-dolzha-zakrepyat-rossiyskie-1518966506.html> – 2018. – 18.02.– Заголовок з екрану.

60. У Росії відкинули «план Расмуссена» з урегулювання ситуації на Донбасі. www.rbc.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rossii-otvergli-plan-rasmussena-uregulirovaniyu-1518983447.html> – 2018. – 18.02.– Заголовок з екрану.
61. Один із миротворчих сценаріїв заморозить Донбас навіки – експерт. gazeta.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/politics/_odin-iz-mirotvorchih-scenariyiv-zamorozit-donbas-naviki-ekspert/821423 – 2018. – 19.02.– Заголовок з екрану.
62. Ідея миротворців стає все більш примарною, – політолог. 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ideya_mirotvortsiv_staye_vse_bilsh_primarnouu_politolog_n928397 – 2018. – 19.02.– Заголовок з екрану.
63. Білорусь не має бути в місії ООН на Донбасі через членство в Організації колективної безпеки — Зеркаль. hromadske.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/bilorus-ne-maie-buty-v-misii-oon-na-donbasi-cherez-chlenstvo-v-orhanizatsii-kolektyvnoi-bezpeky-zerkal> – 2018. – 19.02.– Заголовок з екрану.
64. Без миротворців на кордоні Донбас перетвориться на Придністров'я – Кучма. www.ukrinform.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2409379-bez-mirotvorciv-na-kordoni-donbas-peretvoritsya-na-pridnistrova-kucma.html> – 2018. – 23.02.– Заголовок з екрану.
65. Миротворці – це компроміс між США і РФ, – експерт розповів, чому затягується процес. 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/mirotvortsiv_tse_kompromis_mizh_ssha_i_rf_ekspert_rozpoviv_chomu_zatyaguetsya_protse_n931427 – 2018. – 26.02.– Заголовок з екрану.
66. Волкер допустив присутствие в миротворчеській місії на Донбасі союзників Росії. strana.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strana.ua/news/127509-v-mirotvorcheskoj-missii-na-donbasse-mohut-prinimat-uchastie-sily-odkb-.html> – 2018. – 02.03.– Заголовок з екрану.
67. Волкер: Після зустрічі з Сурковим у січні від РФ нічого не чути про пропозиції щодо миротворців на Донбасі. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/3054806/volker_pislya_zustrichi_z_surkovym_u_sichni_vid_rf_nichogo_ne_chuty_pro_propozytsiyi_schodo_myrotvortsiv – 2018. – 10.03.– Заголовок з екрану.
68. Миротворці ООН – єдиний спосіб припинити насильство на Донбасі – президент. expres.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2018/03/11/287327-myrotvorci-oon-yedynuu-sposib-pryupnyuty-nasyilstvo-donbasi-prezydent> – 2018. – 11.03.– Заголовок з екрану.
69. Дипломат розповів, чи зупинить миротворча місія ООН війну на Донбасі. vgoros.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgoros.com.ua/news/dyplomats_rozpoviv_chy_zupynyt_myrotvorcha_misiya_oon_viynu_na_donbasi_307336.html – 2018. – 15.03.– Заголовок з екрану.
70. Уведення миротворчої місії ООН на Донбас цього року малоймовірно, – Єльченко. ua.censor.net.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.censor.net.ua/news/3061341/vedennya_myrotvorchoyi_misiyi_oon_na_donbas_tsogo_roku_maloyimovirne_yelchenko – 2018. – 14.04.– Заголовок з екрану.
71. Туреччина заявила про готовність брати участь у місії ООН на Донбасі – АП. www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29154307.html> – 2018. – 09.04.– Заголовок з екрану.
72. Рішення щодо введення миротворців ООН на Донбас виходить на фінішний етап – експерт. www.5.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.5.ua/polityka/trishennia-shchodo-vvedennia-myrotvortsiv-oon-na-donbas-vykhodyt-na-finishnyi-etap-ekspert-168037.html> – 2018. – 10.04.– Заголовок з екрану.
73. Понад 40 країн погодилися взяти участь у миротворчій операції на Донбасі – Президент. www.unn.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1725253-ponad-40-krayin-pogodilisya-vzyati-uchast-u-mirotvorchiy-operatsiyi-na-donbasi-prezydent> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
74. Миротворці мають забезпечити проведення вільних виборів на Донбасі – Порошенко. www.unn.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1725283-mirotvortsiv-mayut-zabezpechiti-provedennya-vilnikh-viboriv-na-donbasi-poroshenko> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
75. Порошенко призвал лишити Росію права вето в Совбезе ООН. newsone.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://newsone.ua/news/politics/poroshenko-prizval-lishit-rossiju-prava-veto-v-sovbeze-oon.html> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
76. ООН может пересмотреть право вето России в вопросе миротворцев на Донбасе, – експерт. dnews.dn.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dnews.dn.ua/news/672846> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
77. Курт Волкер сказав, чому РФ не применит вето к миротворчеській операції ООН. farwater.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://farwater.net/novosti/kurt-volker-skazal-pochemu-rf-ne-primenit-veto-k-mirotvorcheskoj-operatsii-oon/> – 2018. – 14.04.– Заголовок з екрану.
78. Волкер розповів про можливий формат миротворчої місії в Україні. ukrainian.voanews.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/volker-rozpoviv-pro-mozhlyvy-format/4347973.html> – 2018. – 14.04.– Заголовок з екрану.

79. *Волкер розповів про новий формат миротворчої місії ООН на Донбасі.* racurs.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://racurs.ua/ua/n103656-volker-rozpoviv-pro-novyy-format-myrotvorchoyi-misiyi-oon-na-donbasi> – 2018. – 14.04.– Заголовок з екрану.
80. *Миротворці на Донбасі: Росія вперто загання ситуацію в глухий кут.* www.facenews.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/columns/2018/320549/> – 2018. – 22.04.– Заголовок з екрану.
81. *Посол США Йованович: у Волкера є план, але наступний крок за Росією.* www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29185310.html> – 2018. – 22.04.– Заголовок з екрану.
82. *244. США повинні поставити Росії ультиматум щодо місії ООН, – політолог.* 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ssha_povinni_postaviti_rosiyi_ultimatum_shhodo_misiyi_oon__politolog_n955836 – 2018. – 22.04.– Заголовок з екрану.
83. *Полторак назвав кількість миротворців на Донбасі.* www.unn.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1727114-poltorak-nazvav-killist-mirotvortsiv-na-donbasi> – 2018. – 24.04.– Заголовок з екрану.
84. *Ввод миротворцев на Донбасс: назван «День Д» для Украины (видео).* www.facenews.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facenews.ua/news/2018/402580/> – 2018. – 15.04.– Заголовок з екрану.
85. *Воювати або відмовитися від окупованого Донбасу, – результати опитування українців.* zik.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/11/23/vouyvaty_abo_vidmovytysya_vid_okupovanogo_donbasu__rezultaty_opytuvannya_1211429 – 2017. – 23.11.– Заголовок з екрану.
86. *Вінник: Будь-який прояв гібридної війни має передбачати гібридну відповідь.* zik.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/11/28/vinnyk_budyakyy_proyav_gibrydnoi_viyuny_maie_peredbachaty_gibrydnu_vidpovid_1214473 – 2017. – 28.11.– Заголовок з екрану.
87. *Росія не зупиниться на Донбасі – Тука.* www.ukrinform.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2352841-rosia-ne-zupinitsya-na-donbasi-tuka.html> – 2017. – 28.11.– Заголовок з екрану.
88. *Україна ніколи не відмовиться від Донбасу та Криму, – Аваков.* ua.112.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/golovni-novyni/ukraina-nikoly-ne-vidmovytsia-vid-donbasu-ta-krymu-avakov-422515.html> – 2017. – 28.11.– Заголовок з екрану.
89. *Аваков «похоронил» минские соглашения.* strana.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://strana.ua/news/107972-avakov-objavil-pro-smert-minskikh-dohovorennostej.html> – 2017. – 28.11.– Заголовок з екрану.
90. *Рада ухвалила закон про реінтеграцію Донбасу.* www.pravda.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/01/18/7168749/> – 2018. – 18.01.– Заголовок з екрану.
91. *Генштаб ЗСУ отримує більше влади. Що змінить закон про реінтеграцію Донбасу.* texty.org.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/hohobi/read/82192/Genshtab_ZSU_otrymuje_bilshe_vlady_Shho_zminyt – 2018. – 18.01.– Заголовок з екрану.
92. *Сім тез підписаного Порошенком закону про реінтеграцію Донбасу.* www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29051088.html> – 2018. – 20.02.– Заголовок з екрану.
93. *Турчинов розповів про подвійне дно закону про окуповані території Донбасу.* expres.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/news/2018/02/13/284056-turchynov-rozpoviv-podviyne-dno-zakonu-okupovani-terytoriyi-donbasu> – 2018. – 13.02.– Заголовок з екрану.
94. *Ирина Луценко: Закон о реинтеграции дал возможность закупать летальное оружие.* hvylyua.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyua.net/news/exclusive/irina-lutsenko-zakon-o-reintegratsii-dal-vozmozhnost-zakupat-letalnoe-oruzhie.html> – 2018. – 18.01.– Заголовок з екрану.
95. *У Кремлі відреагували на український закон про визнання Росії агресором.* apostrophe.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apostrophe.ua/ua/news/world/ex-ussr/2018-01-18/v-kremle-otreagirovali-na-ukrainskij-zakon-o-priznanii-rossii-agressorom/118977> – 2018. – 18.01.– Заголовок з екрану.
96. *Кучма щодо закону про реінтеграцію Донбасу: Шкода, що у цьому документі немає посилання на Мінські угоди.* gordonua.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/politics/kuchma-pro-zakon-pro-reintegratsiji-donbasu-shkoda-shcho-v-tsomu-dokumenti-nemaje-posilannja-na-minski-domovlenosti-233279.html> – 2018. – 23.02.– Заголовок з екрану.
97. *Украине придется разорвать дипломатические отношения с Россией, — Ирина Луценко.* hvylyua.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyua.net/news/exclusive/ukraine-privetsya-razorvat-diplomaticheskie-otnosheniya-s-rossiey-irina-lutsenko.html> – 2018. – 19.03.– Заголовок з екрану.
98. *У МЗС України пояснили, чому договір про дружбу з РФ не можна продовжувати.* www.unn.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1722503-u-mzs-ukrayini-poyasnili-chomu-dogovir-pro-druzhbu-z-rf-ne-mozhna-prodovzhuvati> – 2018. – 28.03.– Заголовок з екрану.
99. *В МІД определились, что делать с договором о дружбе с Россией.* hvylyua.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hvylyua.net/news/digest/v-mid-opredelilis-cto-delat-s-dogovorom-o-druzhbe-s-rossiey.html> – 2018. – 04.04.– Заголовок з екрану.

100. У Порошенка пояснили ініціативу частково розірвати договір із РФ. gazeta.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/politics/_u-poroshenka-poyasnili-iniciativu-chastkovo-rozirvati-dogovir-iz-uf/831418 – 2018. – 12.04.– Заголовок з екрану.
101. Радіо Свобода Daily: Зміна формату оборони України – Операція об'єднаних сил замість АТО. www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29166454.html> – 2018. – 14.04.– Заголовок з екрану.
102. Зміна Києвом формату операції на Донбасі не позначиться на роботі Тристоронньої контактної групи. ua.interfax.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/497396.html> – 2018. – 06.04.– Заголовок з екрану.
103. Аваков: підрозділи МВС готуються до деокупації Донбасу. www.unn.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1724152-avakov-pidrozidili-mvs-gotyuyutsya-do-deokupatsiyi-donbasu> – 2018. – 06.04.– Заголовок з екрану.
104. Ніяка це не Операція об'єднаних сил. Це жорстока і кривава війна – Безсмертний. uainfo.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainfo.org/blognews/1523605061-niyaka-tse-ne-operatsiya-ob-ednanih-sil-tse-zhorstoka-i-krivava.html> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
105. ПАРС: Непідконтрольними територіями Донбасу управляє Росія. www.pravda.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/24/7178586/> – 2018. – 24.04.– Заголовок з екрану.
106. ПАРС закликала Росію припинити постачання зброї та військових на Донбас – ЗМІ. nv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/parje-zaklikala-rosiju-pripiniti-postachannja-zbroji-ta-vijskovikh-na-donbas-2466437.html> – 2018. – 25.04.– Заголовок з екрану.
107. У Путіна готуються к осенній атаке на Україну – СБУ. kontrakty.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/116495> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
108. Я не вірю, що Росія зможе зробити повномасштабний наступ на Україну, – політолог. 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/ya_ne_viryu_shho_rosiya_zmozhe_zrobiti_povnomasshtabniy_nastup_na_ukrayinu_ekspert_kuzo_n952418 – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
109. Вірогідність повномасштабного вторгнення РФ в Україну існує, – Андрій Ілленко. zik.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/04/14/virogidnist_povnomasshtabnogo_vtorgnennya_rf_v_ukrainu_ishnuie_andriy_1304467 – 2018. – 14.04.– Заголовок з екрану.
110. “Не допустимо миру”: кремлівські заяви щодо Донбасу “переклали” з дипломатичної мови. narodna-pravda.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2018/01/11/ne-dopustymo-muru-kremlivski-zayavy-shhodo-donbasu-pereklaly-z-dyplomatychnoyi-movy/> – 2018. – 11.01.– Заголовок з екрану.
111. Путін боїться і шукає вихід по Донбасу - російський опозиціонер. gazeta.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gazeta.ua/articles/donbas/_putin-boyitsya-i-shukaye-vihid-po-donbasu-rosijskij-opozicioner/829732 – 2018. – 03.04.– Заголовок з екрану.
112. Експерт: Путин не уйдет с Донбасса. tribun.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tribun.com.ua/49018> – 2018. – 13.04.– Заголовок з екрану.
113. От идеи до войны, от Сахалина до Португалии: Россия начала мировую экспансию с Донбасса. dnews.dn.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dnews.dn.ua/news/671202> – 2018. – 29.03.– Заголовок з екрану.
114. Путін хоче, щоб на Донбасі завжди була війна, - дипломат. vgos.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/putin_hoche_shchob_na_donbasi_zavzhdy_bula_viyna_-_diplomat_309495.html – 2018. – 29.03.– Заголовок з екрану.
115. Переговори з Путіним по Донбасу: з'явився прогноз на найближчий час. apostrophe.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apostrophe.ua/ua/news/politics/regional-policy/2018-03-29/peregovoryi-s-putinyim-po-donbassu-royavilsya-prognoz-na-blijayshee-vremya/125640> – 2018. – 29.03.– Заголовок з екрану.
116. Путін не піде на компроміси в українсько-російській війні, – експерт. vgos.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/putin_ne_pide_na_kompromisy_v_ukrainskorosiyiskiy_viyuni_ekspert_307344.html – 2018. – 15.03.– Заголовок з екрану.
117. Дипломат розповів, чи зупинить миротворча місія ООН війну на Донбасі. vgos.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/dyplomat_rozpoviv_chy_zupynyt_myrotvorcha_misiya_oon_viynu_na_donbasi_307336.html – 2018. – 15.03.– Заголовок з екрану.
118. Миротворці на Донбасі “заморозять” війну з Росією, — експерт. narodna-pravda.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2018/01/11/myrotvortsi-na-donbasi-zamorozyat-vijnu-z-rosiyeyu-ekspert/> – 2018. – 11.01.– Заголовок з екрану.
119. В Україні є лише один спосіб зупинити війну на Донбасі, - Кравчук. narodna-pravda.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2018/01/11/v-ukrayini-ye-lyshe-odyn-sposib-zupynuty-vijnu-na-donbasi-kravchuk/> – 2018. – 11.01.– Заголовок з екрану.

120. *З вірогідністю 90% ця війна вже закінчилась, – колишній міністр оборони.* zik.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/01/11/z_virogidnistyu_90_tsya_viyna_vzhe_zakinchylas_kolyshniy_ministr_oborony_1243263 – 2018. – 11.01.– Заголовок з екрану.
121. *Євген Марчук сказав, за який термін може закінчитись війна на Донбасі.* 7days-ua.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://7days-ua.com/news/evhen-marchuk-skazav-za-yakuj-termin-mozhe-zakinchyty-s-vijna-na-donbasi-video/> – 2018. – 12.01.– Заголовок з екрану.
122. *ЗСУ можуть перемогти самі окупаційні сили на Донбасі впродовж якщо не тижнів, то місяців – Тимчук.* www.radiosvoboda.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29171034.html> – 2018. – 16.04.– Заголовок з екрану.
123. *Миротворці будуть не скоро, а «будапештський формат» неможливий: Кучма роз'яснив ситуацію по Донбасу.* ukr.segodnya.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/politics/mirotvorcy-budut-ne-skoro-a-budapeshtskiy-format-nevozmozhen-kuchma-razyasnil-situaciyu-po-donbassu-1136723.html> – 2018. –08.05.– Заголовок з екрану.
124. *Миротворці ООН не зайдуть на окупований Донбас до кінця 2018 року.* glavcom.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/news/mirotvorci-oon-ne-zaydut-na-okupovaniy-donbas-do-kincy-2018-roku-493446.html> – 2018. –29.04.– Заголовок з екрану.
125. *У МінТОГ назвали три варіанти вирішення конфлікту на Донбасі.* www.rbc.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/minvot-nazvali-tri-varianta-resheniya-konflikta-1525190144.html> – 2018. –01.05.– Заголовок з екрану.
126. *Волкер висловився за постійне посилення санкційного тиску на Росію.* 24tv.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/volker_vislovivsy-za_postiynne_posilennya_sanktsiynogo_tisku_na_rosiyu_n964291 – 2018. –07.05.– Заголовок з екрану.
127. *Росія поверне Крим, як повернула незалежність країнам Балтії – Волкер.* www.ukrinform.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2456075-rosia-poverne-krim-ak-povernula-nezaleznist-krainam-baltii-volker.html> – 2018. –08.05.– Заголовок з екрану.
128. *Генштаб ЗСУ: З початку АТО безповоротні бойові втрати становлять 2 тис. 333 осіб.* ua.112.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/suspilstvo/henshtab-zsu-z-pochatku-ato-ne-cherez-viiskovi-dii-zahynuly-2-tys-333-ukrainskykh-viiskovosluzhbovtsiv-417993.html> – 2017. – 28. 10.– Заголовок з екрану.
129. *Полторак озвучив кількість втрат ЗСУ від початку агресії РФ 28% становлять небойові втрати.* tyzhden.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/213550> – 2018. –08.05.– Заголовок з екрану.
130. *10 фактів про збройну агресію Росії проти України.* mfa.gov.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/5026> – Заголовок з екрану.
131. *Порошенко: Україна більше не довіряє Росії.* glavcom.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/news/poroshenko-ukrajina-bilshe-ne-doviryaje-rosiji-495002.html> – 2018. –05.05.– Заголовок з екрану.